

HVA GJØR VI MED FOLKETRYGDEN?



Av Arne Rolijordet



Utgitt av **Rød Valgallianse**
RV-hefte nr 3 2002

Adresse:

Rød Valgallianse,
Osterhausgt 27,
0183 Oslo

Telefon: 22989050

Faks: 22989055

E-post: rv@rv.no

Internett: www.rv.no

Hva gjør vi med Folketrygden?
– materiale om Pensjonskommisjonen
og finanskapitalens angrep på
velferdsstaten

INNHOLDSFORTEGNELSE:

Forord	5
Del I: Dagens pensjonssystem	6
Folketrygden	7
Folketrygdfondet	9
Tjenestepensjon	9
Kvinnene og pensjon	12
Innvandrerne	15
En jungel av et regelverk	16
Pensjonsberegning	17
Del II: Trusselbildet - angrepene på Folketrygden	21
Pensjonskommisjonen	23
«Eldrebølgen»	26
Fondering av trygdene?	27
Pensjonsordninger - 2 modeller	30
Tjenestepensjon som nødvendig onde	34
Tariffoppjøret 2002 – en feilslått strategi	35
APs og LO-ledelsens linje	38
Forsikringsselskapenes ulike tilbud	40
Pensjonsreformen i Sverige	42
Del III: Pensjonskommisjonens første rapport: «- veivalg for pensjonssystemet -»	46
Del IV: Venstresidas alternativ	52
Forsvar KLP	56
Vedlegg: Utkast til Arbeidsprogram for Rød Valgallianse	58

Forord: Den 'nye EU-kampen'?

Folketrygden er et av de bærende elementene i den norske velferdsstaten. Ved hjelp av den sikres alle innbyggerne i Norge et økonomisk utkomme ved sykdom, arbeidsløshet og alderdom.

Men nå er Folketrygden utsatt for politisk press fra høyrekreftene. Det stilles spørsmålstegn ved om landet i det hele tatt har råd til «det høye velferdsnivået» i framtida. Alderssammensetningen i befolkningen gjør at færre skal sikre trygden til stadig flere. AFP-ordningen har lenge vært kritisert for å være «for gunstig».

For et par år siden nedsatte Regjeringen den såkalte Pensjonskommisjonen for å vurdere en rekke problemstillinger i denne sammenheng. Ønskemålet er å øke avgangsalderen fra arbeidslivet for å spare pensjonsutgifter, om nødvendig å direkte senke ytelsesnivået på pensjonene. Et sentralt spørsmål her er forskjellige pensjonsforsikringer som mange arbeidstakere, men ikke alle, nyter godt av. Kan slike ordninger bli obligatoriske og dermed delvis avløse et skrantende offentlig trygdesystem?

Et annet sentralt spørsmål er om det skal bygges opp større rentebærende fond som sikrer våre framtidige pensjoner. Partiet Høyre har programfestet å delprivatisere Folketrygden, mens Arbeiderpartiet (og LO-ledelsen) vil øremerke Oljefondet til pensjonsforsikringer. Høyre tilbyr oss Børs mens AP satser på statlig norsk imperialisme.

Høsten 2003 skal Pensjonskommisjonen ha ferdig sin utredning, men en foreløbig rapport ble avlevert allerede 4. september 2002. Rapporten avstedkom straks skarpe protester, blant annet fra fagbevegelsen. Det skal ikke store fantasien til for å anta at vi er i starten av et politisk slagsmål av dimensjoner. Pensjonsreformen kan bli «den nye EU-kampen». Det er for å gi ammunisjon til denne kampen at dette dokumentet er utarbeidet. Teksten står for forfatterens regning.

Oslo september 2002

Arne Rolijordet

Forfatteren er styremedlem i Oslo RV og tillitsvalgt ved Ringnes Bryggeri.

Del I: Dagens pensjonsordning

Pensjon er en ytelse som kommer til utbetaling fordi vedkommende mottaker ikke lenger er i stand til å forsørge seg selv ved hjelp av eget arbeid. Pensjonen erstatter lønnsinntekt, enten på grunn av varig sykdom eller yrkeshemming, eller på grunn av alder.

I Norge har alle krav på pensjon ifølge Folketrygden. I tillegg vil den enkelte kunne ha en tjenstepensjon, eventuelt en rent privat pensjonsforsikring.

Pensjonens størrelse måles gjerne i prosent av tidligere lønn, også kalt pensjonsgrunnlaget. I Folketrygden har det hittil vært de 20 beste årene (høyest) som teller («besteårsregelen»).

Folketrygden

Alle som er bosatt i Norge (av minst 3 års varighet før fylte 67 år) er sikret en viss minstepensjon uavhengig av tidligere yrkesdeltakelse og arbeidsinntekt. Minstepensjonen består av grunnpensjon og sært tillegg, 90.740 kroner for enslige (per 01.05.02) og 152.000 for ektepar (2001/02). (Summene forutsetter full «botid», det vil si 40 år. Se forøvrig side 17 og 18 om pensjonsberegning.)

Gjennom Folketrygdens *tilleggspensjon* sikres alle yrkesaktive (eller deres etterlatte) også at pensjonen står i forhold til tidligere arbeidsinntekt og antall år i arbeidslivet. Maksimal pensjon i folketrygden er rundt 200.000 kroner, men for personer med gjennomsnittsinntekter vil den ligge på rundt 125.000 kroner

Det kan stilles mange kritiske spørsmålstegn ved beregningsmåtene og rettferdigheten i Folketrygdens løsninger. Førstegenerasjons innvandrere som kommer hit i godt voksen alder, hjemmевærende kvinner og funksjonshemmede kommer for eksempel uheldig ut. Men Folketrygden nyter generelt stor legitimitet i befolkningen.

Den garanterer i utgangspunktet alle et nødvendig eksistensminimum og premierer ellers den enkelte etter innsats. Fra en sosialistisk synsvinkel kan det riktignok stilles spørsmålstegn om hvorfor klasseforskjellene skal fortsette inn i pensjonsalderen ved at de rike og høytlønte får mer i pensjon enn resten av befolkningen. Faktum er allikevel at i prosent får de som var lavtlønte i den yrkesaktive perioden mest. Uansett er Folketrygden et av de bærende elementene i den norske velferdsstaten.

AFP

AvtaleFestet Pensjon er en tariffavtale (ikke lovfestet) mellom partene i arbeidslivet. Den gir arbeidstakeren rett til tidlig-pensjon fra fylte 62 år. Avtalen finansieres gjennom en spleiseordning mellom avtalepartnerne og staten.

FINANSIERINGEN

Rundt 1 million personer har i dag pensjon fra Folketrygden som hovedinntekt. I 2001 utgjorde utbetalingene fra Folketrygden totalt 187 milliarder kroner, eller om lag 13 prosent av BNP og 28 prosent av statsbudsjettet. Av dette gikk 69 milliarder til alderspensjon.

Folketrygdens utbetalinger finansieres direkte over Statsbudsjettet. (Det såkalte Folketrygdfondet har ingenting å gjøre med dette, se nedenfor.) En del av skatten vi betaler er øremerket til dette formål (jfr. begrepet «trygdeavgift»). Arbeidsgivernes bidrag dekker rundt 40 prosent av utgiftene (arbeidsgiveravgifta), arbeidstakerne (samt sjølstendige næringsdrivende) dekker 30 prosent, mens staten skyter inn de siste 30 prosent.

Det er altså dagens yrkesaktive som betaler for det nåværende antall trygdede. Ettersom antall yrkesaktive relativt sett går ned i tida framover, har det oppstått en viss skepsis til at vi vil kunne heve like store pensjoner når *vår tid* kommer. Dette er blant annet bakgrunnen for oppnevningen av Pensjonskommissjonen.

LAVERE ENN FORUTSATT

Da Folketrygden ble innført i 1966 var det politikernes intensjon at denne ordningen skulle sikre den enkelte 66 prosent av lønn som framtidig årlig pensjon. Indeksregulering av Grunnbeløpet (G-en) skulle garantere for dette. Dette løftet ble raskt forlatt, og det er dette som har skapt behov for egne *pensjonsforsikringer*. Ettersom lepet en har opparbeidet seg i denne sammenheng er beregnet til å være rundt 35.000 kroner for gjennomsnittsinntekter. I stedet for å dekke 2/3 lønn dekker Folketrygden nå bare +/- 50 prosent. (Gunstig beskatning gjør allikevel at for «lavere og midlere» lønnsinntekter blir *nettoinntekten* fortsatt rundt 60 prosent.)

I tillegg foretok Stortinget noen kraftige nedjusteringer av pensjonsberegningen på midlere og høyere inntekter i 1992 (det såkalte «knekkpunktet» ble senket). Det meste du kan få fra Folketrygden i dag er i overkant av 200.000 kroner,

men da må bruttoinntekten til gjengjeld ha tilsvart et nivå på rundt 600.000 kroner.

(En bieffekt av den siste reguleringen er forøvrig at det etter dagens regler for mange ikke vil lønne seg å bli stående i arbeid etter oppnådd AFP-alder i forhold til framtidig pensjonsnivå. Makteliten i Norge legger stor vekt på slike spørsmål. Det er viktig for dem at trygd ikke blir høyere enn mulig lønn. Incentiver til å stå i arbeid framfor å gå over på trygd preger også denne tankegangen, særlig på høyresida. I dag er det et uttalt politisk mål at pensjonsordninga skal stimulere til yrkesdeltaking. Ettersom balansen her er blitt skjev, har det kommet en rekke forslag til endringer.)

Folketrygdfondet

Folketrygdfondet som opprinnelig ble opprettet for delvis å sikre pensjonene gjennom fondering (i motsetning til dagens «pay-as-you-go»-system), ble allerede i 1979 fristilt fra denne oppgaven. Ved utgangen av 2001 var markedsverdien av Folketrygdfondet 133,7 milliarder kroner, men disse pengene kan ikke uten videre brukes til å finansiere pensjonene våre:

«Folketrygdfondet ble opprettet i forbindelse med innføringen av folketrygden. Folketrygdfondet er imidlertid i dag fristilt fra folketrygden i den forstand at det ikke blir overført midler til eller fra fondet, og det finnes ikke regler som hjemler bruk av fondet som likviditetsreserve for folketrygden.»

(Revidert nasjonalbudsjett 2002 s. 55.)

I stedet er Folketrygdfondet i dag et (delvis omstridt) statlig investeringsfond. Det kunne vært brukt aktivt til å sikre fortsatt norsk eierskap i (børsnoterte) selskaper og å videreutvikle infrastrukturen i landet, men dagens styringsregler tilsier at Folketrygdfondet først og fremst skal akkumulere kapital på vegne av staten.

Tjenestepensjon

En tjenestepensjon er en tilleggsytelse til Folketrygden som bare kommer yrkesaktive til gode. Her har *arbeidsgiver* tegnet en egen forsikring for sine ansatte

som kommer til månedlig utbetaling ved oppnådd pensjonsalder eller ved uførhet.

Forsikringsselskapet fastsetter årlig premie utfra alder og kjønn. Til grunn for beregningen ligger en risikovurdering vedrørende dødelighet og ulykkesfrekvens. for eksempel lever kvinner lengre enn menn og blir dermed dyrere å forsikre.

Kommunal LandsPensjonskasse (KLP) opererer imidlertid med kjønns- og aldersnøytrale forsikringspremier.

De ansatte i kommunene er med på å bygge opp pensjonsfondene i KLP gjennom tvungen trekk på 2 prosent av lønn. Det samme gjelder for de statsansatte og Statens PensjonsKasse. I motsetning til KLP er Statens Pensjonskasse derimot foreløbig ikke fondsbasert.

OPPTJENINGSTID

I likhet med tilleggspensjonene i Folketrygden er det antall yrkesaktive år – *opptjeningstiden* – som bestemmer hvor stor tjenstepensjonen blir. De fleste pensjonsforsikringene har nå 30 år som full opptjeningstid, mens det er 40 år i Folketrygden.

TOTALPENSJONEN

Brutto pensjon for en tidligere arbeidstaker i Norge består etter dette av følgende elementer:

Folketrygdens *Grunnbeløp* (fra Staten)
+ Opptjent *tilleggspensjon* (fra Staten)
+ Tjenstepensjon (fra arbeidsgivers forsikringsselskap eller pensjonskasse)
= Brutto pensjonsbeløp

Med full opptjeningstid skal brutto pensjonsbeløp utgjøre 2/3 av tidligere lønn (66 prosent i stat og kommune, 60 prosent i privat sektor). *Det er imidlertid bare 1/3 av de ansatte i privat sektor som har tjenstepensjon.* Disse har derfor hittil måttet nøye seg med beløpet som kommer fra Folketrygden.

(I tillegg kan den enkelte ha en privat pensjonsforsikring. Dette vil være en individuell pensjonsavtale med et forsikringsselskap.)

PENSJONSFONDENE

Når arbeidsgiver tegner pensjonsforsikring for sine ansatte eller oppretter egen pensjonskasse skal det settes av midler for å dekke de framtidige pensjonsforsikringene.

Slik bygges det opp store pensjonsfond. I prinsippet har den enkelte arbeidstaker en «eiendomsrett» til den oppsparte kapitalen. Disse er derfor delvis båndlagt av lovgiver, det er begrensninger på hvordan fondene kan forvaltes. Fondene skal holdes utenfor bedriftens daglige drift og vil for eksempel ikke kunne dras med i en eventuell konkurs. Forvaltningen foregår enten i regi av en egen Pensjonskasse eller et forsikringsselskap.

Pensjonsfondene kan være på flere hundre millioner kroner (for eksempel i private bedrifter) eller i milliardklassen (for eksempel fondet til Oslo Kommune). KLP disponerer 250 milliarder Disse store (ytelsesbaserte) fondene står under kontroll av Kredittilsynet og får blant annet ikke lov til å spekulere for mer enn 12 prosent av fondskapitalen. Resten plasseres i obligasjoner. Pensjonskassene er lovpålagt å ha en viss kapital i forhold til forpliktelsene sine, og det er dette som ligger bak de ekstraordinære innbetalingene til KLP som mange slunkne kommunekasser nå blir belastet med.

(Lov om innskuddspensjon fra januar 2001 gjør det mulig for arbeidsgiver å velge innskuddsbaserte i stedet for ytelsesbaserte ordninger. Adgangen til å spekulere med fondskapitalen økes til 24 prosent.)

SAMORDNING

Offentlige tjenestepensjoner (Statens Pensjonskasse/KLP) blir *samordnet* med folketrygdens alderspensjon. Samordningen foregår ved at Folketrygdens pensjon utbetales i sin helhet, mens den offentlige tjenestepensjonen blir redusert.

Sluttsummen blir da det tariffestede pensjonsbeløpet. Samordningen kan skje fordi tjenestepensjonen her regnes som et offentligrettslig forhold. (Arbeidstakeren er omfattet av tjenestemannsloven.) Samordningen medfører at det beløpet den enkelte arbeidstaker har innbetalt i pensjonsavgift kan bli redusert, noe som kan slå urimelig ut for den enkelte.

For private tjenestepensjoner og pensjonsforsikringer foregår det derimot ingen samordning. Dette har til nå vært regnet som privatrettslige forhold.

«BRUTTO- OG NETTOORDNINGER»

Tjenestepensjonene i offentlig sektor er såkalte «bruttoordninger». Det vil si at den samlede pensjonsytelsen skal utgjøre 66 prosent av tidligere bruttolønn (ved full oppptjeningstid). Dersom tjenestepensjonen i praksis blir høyere enn den fastsatte prosentgrensen blir beløpet avkortet (samordnet). Lavere skatteprosent på pensjonsinntekter gjør så at en allikevel kommer gunstig ut i form av netto utbetalt pensjonsinntekt.

I privat sektor er tjenestepensjonen som regel en nettoordning. Dvs. at når en beregner størrelsen på den framtidige tjenestepensjonen beregner en hvor mye folketrygd vedkommende får og fastsetter så pensjonsbeløpet uavhengig av hva folketrygden faktisk blir. Dermed er det ikke behov for noen samordning. Beregningen blir ellers som regel foretatt utfra 60 prosent av premiegrunnlaget, (men her er det noen viktige forbehold vi skal komme tilbake til).

Kritikerne av disse forskjellene mener at de offentlige ansatte kommer altfor «gunstig» ut av sine ordninger i forhold til privat sektor:

«Ein garantert pensjon på 66 prosent er ein stor fordel og fungerer rekrutterende for offentlig sektor, men den er samtidig veldig sementerande for arbeidslivet.

Det er en stor utfordring å få til større grad av samsvar med privat sektor.»

Øystein Djupedal (SV), Klassekampen 6. september 2002

Kvinnene og pensjon

For kvinnene vil utgangspunktet være at lav lønn i yrkeslivet fører til tilsvarende lav trygd som pensjonist.

Ettersom folketrygd og tjenestepensjon beregnes som prosent av lønn i forhold til antall år i yrkeslivet opprettholdes og delvis forsterker kvinnelønnsproblematikken seg inn i pensjonsalderen. Kvinnenes ubetalte arbeid i hjemmet gir ikke grunnlag for pensjon (med ert unntak). Det gjør kun *«pensjonsgivende inntekt»*.

De siste årene har det riktignok vært en såkalt «overregulering» av minstepensjonene, men det er langt igjen til flertallet av kvinnene blir økonomisk likestilt med menn som pensjonister. Kvinnelige alderspensjonister hadde i 1999 i gjennomsnitt en samlet inntekt på 123.400 kroner mot 187.000 kroner for menn.

«Kvinnepensjonen» utgjorde 66 prosent av menns pensjon. 87 prosent av minstepensjonistene var kvinner i 1999. (Tall fra SSB, KK 28.06.02)

Et positivt poeng her er imidlertid at kvinnenes «urmarsj i arbeidslivet» starter parallelt med innføringen av Folketrygden. Over tid vil de største forskjellene forsvinne fordi kvinnenes økte yrkesdeltakelse vil medføre større og større tilleggspensjoner:

«Først i år 2007 vil vi få den første årgangen av alderspensjonister med 40 år i tilleggspensjonssystemet. «Modningen» av systemet vil fortsette i mange år enda da hvert nytt kull av alderspensjonister har opptjent større pensjonsrettigheter enn sine forgjengere.»

(Pensjonsnotat nr. 1, Samfunnspolitisk avdeling LO, mai 2002.)

Noe annet er at framtiden kan bringe en generell nivåsenkning av de norske pensjonene (likt for begge kjønn) dersom høyrekreftene får det som de vil:

«Ifølge OECD har Norge den klart sterkeste økningen i alderspensjonene fram til 2050, regnet som andel av BNP. For Norge står økningene i pensjonssystemet pr. pensjonist for en relativt stor del av utgiftsøkningen. Regnet i faste grunnbeløp innebærer en videreføring av dagens regelverk at gjennomsnittlig alderspensjon øker med vel 30 prosent. I de fleste andre landene er det lagt til grunn en reduksjon av ytelsesnivået.»

(Revidert Nasjonalbudsjett 2002 s. 38.)

OMSORGSANSVAR

I 1992 ble det innført pensjonspoeng for omsorgsansvar. Dermed vil hjemmевærende kvinner som passer barn eller pleier syke foreldre eller ektefeller heretter ikke tape opptjening i folketrygden i samme grad som tidligere. Det gis 3 pensjonspoeng til yrkesaktive kvinner når de er hjemme i fødselspermisjon, tilsvarende en årslønn på 200.000 kroner

I APs programforslag for neste landsmøteperiode heter det for eksempel: «Vi vil vurdere om ordningen med pensjonspoeng for omsorgsarbeid skal gis tilbakevirkende kraft.»

Foreløbig er det altså bare de nye generasjonene som vil nyte effekten av denne regelen fullt ut.

LIK ELLER ULIK PENSJONSPREMIE?

Forsikringsteknisk er premien for en kvinne høyere enn for en mann. Grunnen til dette er at gjennomsnittlig levealder er høyere for kvinner enn menn. *Utbetalingene vil derfor gå over flere år.* De private tjenestepensjonsordningene har derfor oftest høyt premiebeløp for kvinnelige arbeidstakere enn for mannlige. I KLP og Statens Pensjonskasse er det som nevnt derimot *kjønnsnøytrale* premier.

Effekten av dette er en viss fare for at arbeidsgivere i privat sektor vil foretrekke å ansette menn framfor kvinner. På grunn av press fra kvinnebevegelsen har dette spørsmålet kommet opp til politisk behandling i forkant av Pensjonskomisjonens utredning.

21. juni 2002 fremmet Regjeringen et lovforslag som går ut på at staten ikke lenger vil gi bedrifter særlige skattefordeler for pensjonsordninger som kan gi ulik årlig alderspensjon for kvinnelige og mannlige ansatte. Ved innføring av innskuddspensjon i januar 2001 fikk bedriftene en skattefordel som nå altså blir opphevet dersom innskuddene benyttes til å kjøpe alderspensjon i et forsikringsselskap som opererer med ulik premieberegning.

I en pressemelding fra Høyre heter det at ettersom årlig alderspensjon kan bli lavere for kvinnelige enn for mannlige ansatte i bedriften, foreslår Regjeringen at bedriften skal betale en *«høyere premie for kvinner enn for menn dersom dette er nødvendig for at årlig alderspensjon skal bli like stor. Etter forslaget vil bedrifter som ikke retter seg etter dette pålegget, miste skattefordelen ved ordningen.»*

(Skattefordelen på bedriftens side består generelt sett i at oppbyggingen av premiefond som skal dekke de ansattes fremtidige pensjoner, kan trekkes fra som kostnad på driftsregnskapet. Midlene beskattes først når de utbetales som pensjon, men da på den trygdedes side. Tjenestepensjon er en form for sparing av lønn på vegne av arbeidstakeren.)

Forslaget imøtekommer innstillingen fra det såkalte Kvidal-utvalget som utredet spørsmålet om kjønnsnøytrale pensjonsordninger. I stedet for å nekte forsikringsselskapene å ta ulik premie for kvinner og menn, løser en altså dette problemet ved hjelp av skatteretten. Løsningen reiser imidlertid en lang rekke spørsmål, og det går uansett an å komme rundt problemstillingen. For eksempel kan en si at innskuddspensjonen er en ren spareordning for alderspensjon. En

kan begrense utbetalingen til et maks antall år, 10 eller 15 etter oppnådd pensjonsalder (eventuelt uføretrygding), likt for begge kjønn.

VENSTRESIDAS SVAR

Det er i denne sammenheng viktig å være klar over at mens Folketrygden utbetales så lenge den enkelte pensjonist lever, er det den oppsparte kapital som avgjør hvor lenge en kan få pensjon fra de private forsikringsselskapene. Staten fordeler folketrygdens utbetalinger på samtlige skatteyttere, mens et forsikringsselskap bare har premien fra den bedriften som har inngått forsikringsavtale til å dekke utgiftene ved pensjonsutbetalingene. Folketrygden har hittil som nevnt vært basert på et «pay-as-you-go»-system. Med en eventuell overgang til fonds- og innskuddsbaserte ordninger kommer dette «problemet» opp i stor skala.

Venstresidas alternativ må her være at likestilling krever like premier, uavhengig av levealder. «Risikoen» må belastes forsikringen enten den er offentlig eller privat. Noen menn lever lenger enn kvinner, røykere dør før ikke-røykere. Det blir det aldri stilt spørsmål om i denne sammenheng!

Innvandrerne

Førstegenerasjons innvandrere kommer om mulig enda dårligere ut av dagens trygdesystem enn kvinnene. Grunnen til dette er at de ofte i tillegg til å ha få pensjonspoeng også får G-en redusert. Full G forutsetter minst 40 års botid i Norge. De innvandrerne som kommer hit i godt voksen alder blir derfor ekstra skadelidende i forhold til regelverket. Dette fører til uverdige tilstander i mange familier.

Et viktig unntak i denne sammenheng er de som innvilges full flyktningestatus. For disse blir G-en ikke redusert! Men for arbeidsinnvandrere og de som innvilges opphold på «humanitært grunnlag», og dette er det store flertall, gjelder Folketrygdlovens begrensninger fullt ut. Tankegangen er tydeligvis at «normal» arbeidsinnvandring skal likestilles med etniske norske arbeidstakeres rettigheter, mens i forhold til godkjente flyktninger tvinger internasjonale forpliktelser fram en annen praksis.

Tatt i betraktning av at mange innvandrere kom til Norge i moden alder og ikke har kostet landet en krone til oppvekst og utdanning, blir regelverket svært

mangelfullt. Mange av de første innvandrerne som kom til Norge tok seg også ofte 2 jobber den første perioden. De blir gjerne utslitt før normal avgangsalder fra arbeidslivet og blir dermed dobbelt skadelidende. Trygdellovgivningen tar ikke høyde for slike mekanismer. En kraftig oppjustering av G-en ville bøte på en del av denne urimeligheten.

DE ALLER ELDSTE

Alle som bor i Norge må ha minst 3 års trygdetid for å ha rett til alderspensjon. Dette betyr at etter dagens regler vil en ikke ha krav på alderspensjon hvis en er over 64 år da en kommer til Norge. På den andre siden ville det være problematisk om enkelte skulle få fulle rettigheter som pensjonist i Norge uten å ha ytt noe til fellesskapet på forhånd. Det ville stride mot folks rettsfølelse. Solidaritetstankgangen må ikke føre til overslag som skaper et objektivt grunnlag for «pensjonsflyktninger», for eksempel fra Øst-Europa.

Samtidig er dagens regelverk opplagt for rigid. Mange flyktningefamilier som kommer hit har besteforeldrene med seg. Så innvilges de ikke flyktningestatus, men «opphold på humanitært grunnlag» som i denne sammenheng altså er likestilt med arbeidsinnvandring.

En mulig løsning som ville balansere denne problematikken bedre enn i dag ville være å senke det generelle kravet til botid i Norge for å oppnå retten til en full G, fra 40 til 10 år. Kortere botid reduserer så G-en tilsvarende med en absolutt minstegrense for «pensjon» på for eksempel 1/10 G.

En jungel av et regelverk

Det offentlige regelverket rundt folketrygd og pensjonsforsikring framstår som litt av en jungel. Både Lov om Folketrygd og *forsikringslovgivningen* med forskrifter kommer inn i bildet. I tillegg har det de siste årene blitt flere kilo med offentlige utredninger. Det er komplisert å sette seg inn i disse bestemmelsene og de nye forslagene både for lekfolk og profesjonelle. Hvordan det har blitt slik forteller mye om statens rolle som fellesskapitalist og hvordan det parlamentariske system fungerer.

Delvis dreier dette seg om statens inntekter og utgifter, skatte- og avgiftspoli-

Pensjonsberegning

Alderspensjonen i Folketrygden består av grunnpensjon (1 G) + tilleggspensjon. Tilleggspensjon utbetales til alle som har tjent opp pensjonspoeng i minst 3 år etter 1966. Øvrige får sært tillegg.

GRUNNPENSJON

Størrelsen på grunnpensjonen avhenger av trygdetid i Norge. Med trygdetid menes de år en har vært fast bosatt i Norge og regnes fra fylte 16 til 66 år. En full G utbetales først etter 40 års trygdetid. Ektepar får $\frac{3}{4}$ G (75 prosent) hver.

Størrelsen på G-en blir årlig revidert av Stortinget.

TILLEGGSPENSJON

Tilleggspensjonen er avhengig av

1. hvor mange år en har tjent opp pensjonspoeng
2. størrelsen på arbeidsinntekten
3. gjennomsnittlig poengtall for de 20 beste årene med pensjonspoeng (eventuelt alle årene)

BELØPSBEGRENSNING

Siden Folketrygden ble innført har det vært et tak på pensjongivende inntekt:

1967 – 70: pensjongivende inntekt var maks 8 G (høyeste poengtall 7.00)

1971 – 91: øvre grense hevet til 12 G, men det ble bare beregnet $\frac{1}{3}$ inntekt for lønn mellom 8 og 12 G (høyeste årlige poengtall 8,33)

1992 - : fra nå teller lønn mellom 6 og 12 G bare med $\frac{1}{3}$ (høyeste poengtall er 7.00)

POENGTALL

Poengtallet beregnes slik:

Årets inntekt minus 1 G = X

X delt på G = poengtall

Sluttpoengtallet = de 20 høyeste poengtallene

PENSJONSPROSENTEN

For å komme fram til pensjonens størrelse har Stortinget også fastsatt en *pensjonsprosent* som brukes under utregningen. Pensjonsprosenten ble satt ned i 1992:

1967 – 1991: pensjonsprosenten var på 45 prosent

Fra 1992: redusert til 42 prosent

BEREGNING AV TILLEGGSPENSJONEN

Regnestykket blir så som følger:

G x sluttpoengtallet x pensjonsprosenten x antall år delt på 40 = tilleggspensjonens størrelse

Ettersom de fleste arbeidstakere pt har tjenesteår både før og etter 1992 må ovenstående ligning deles opp i to separate regnestykker. Summene slås så sammen.

tikk. Her har Stortingets finanskomite som oppgave å legge siste hand på verket, gjerne i sene nattetimer under den årlige budsjettbehandlingen. Skiftende styrkeforhold mellom partiene og mangel på kompetanse fører ofte til at en ikke over-sker effekten av de vedtakene som gjøres.

Delvis dreier dette seg også om å balansere interessene mellom ulike kapital-grupper. Forsikrings-selskapene er kanskje den viktigste enkeltaktøren på dette saksfeltet. De lever jo nettopp blant annet av å selge tjenestepensjonsforsikringer til private eller offentlige bedrifter og selskaper. Deres profitt stiger når den kapi-talen de forvalter øker. Forsikrings-selskapenes virksomhet på dette området må derfor lovreguleres for å sikre at for eksempel industrikapitalen får det de kjører.

NYTT STYRKEFORHOLD

Behovet for å endre pensjonssystemet i Norge kan dermed også betraktes som uttrykk for et nytt styrkeforhold mellom finanskapital og øvrig kapital. Globaliseringa styrker finanskapitalens posisjon på verdensbasis, dermed øker behovet for å endre de formelle rammebetingelsene i tråd med dette.

Fordelingen av avkastning og risiko er nøkkelspørsmålet. En tjenestepensjon er en vare som betales i dag (løpende hvert år), men først kommer til utbetaling etter lang tid. For å sikre at en ikke betaler for noe som forsvinner i finanskapitalens disposisjoner underveis, kommer derfor *Kredittilsynet* inn i bildet. På vegne av staten som felleskapitalist utøver Kredittilsynet den nødvendige kontrollen med virksomheten.

Samtidig slås finanskapitalen for å utvide sin adgang til markedet og få friere betingelser til spekulering. Innføring av innskuddspensjon var et utslag av finans-kapitalens nye offensiv.

INGEN ENDELIG SANNHET

Problemer for statsapparatet har i denne sammenheng vært at lovverket de siste årene har blitt flikket på av politikerne utfra tilfeldige politiske konstellasjoner på Stortinget. Det har manglet en felles strategi for borgerskapet som avspeiler det reelle styrkeforholdet innbyrdes mellom de ulike kapitalgruppene og i forhold til arbeiderklassen. Dette er kanskje den viktigste underliggende funksjonen Pensjonskommissjonen skal ivareta.

Over tid har situasjonen faktisk blitt slik at det er nærmest umulig å uttale

seg sikkert om noe som helst innenfor dette saksfeltet. Det må alltid tas forbehold, og en må vite om utsagnet dreier seg om en hovedregel eller et unntak. Dagens regelverk er altså uansett overmodent for revisjon og forenkling. Også i det dokumentet du leser nå kan det være at presisjonsnivået ikke er godt nok. Hensikten med dette dokumentet er imidlertid ikke å gi «den endelige sannhet» om alle spørsmålene innenfor dette området, men å få fram hovedlinjene i hva den aktuelle kampen dreier seg om.

Del II: Trusselbildet – angrepene på Folketrygden

Borgerskapet er i full gang med å rigge ned den kapitalistiske velferdsstaten. Privatisering av statsbedrifter og sykehus, konkurranseutsetting, outsourcing og direkte nedleggelses hører til dagens orden. Fra å kreve videre utbygging og styrking av de offentlige velferdsgodene er vi tvunget over i en situasjon der fagbevegelsen og venstresida må *forsvare* velferdsstaten mot disse angrepene.

Markedet skal ta over den offentlige tjenesteproduksjonen. Denne politiske høyrebølgen som har feid over den vestlige verden blir gjerne markedsført ideologisk med honnrord som «modernisering», «effektivisering», «brukervennlighet» osv. Men drivkrafta er behovet for å øke rammene for kapitalistisk profittjag i globaliseringas kjølvann. Bak ønsket om å privatisere større deler av de offentlige pensjonene står *finanskapitalen* og *forsikringselskapene* i første rekke.

Den sittende Bondevik-regjeringa (høsten 2002) oppfatter seg sjøl som redskap for denne delen av kapitalen:

«Regjeringen vil legge forholdene til rette for økt privat sparing som et viktig virkemiddel for nyetableringer og større privat eierskap i næringslivet. Et egnet tiltak kan være å overføre ansvaret for deler av pensjonssparingen fra Folketrygden til private pensjonsfond.»

(St.meld.nr. 22, 2001-02, «Et mindre og bedre statlig eierskap»)

Nå går de altså løs på pensjonene våre. Det er stor grad av konsensus i den norske makteliten om behovet for en slik generell «pensjonsreform». De blir godt hjulpet av internasjonal kapitalisme:

«I sin siste vurdering av utviklingen i norsk økonomi fra mars i år understreket Det internasjonale pengefondet (IMF) behovet for innstramminger av hensyn til den langsiktige utviklingen i offentlige finanser. IMF pekte i denne sammenheng blant annet på behovet for en reform av pensjonssystemet.»

(Revidert Nasjonalbudsjett 2002 s. 38.)

«BEDRE UTNYTTELSE AV ARBEIDSKRAFTRESSURSENE»

En annen viktig drivkraft bak maktelitens ønske om reformering av det norske trygdesystemet er behovet for arbeidskraft. Belastningen på de offentlige budsjetter og de derav følgende politiske spenningene blir for store dersom en ikke tar hensyn til kommende endringene i alderssammensetningen av befolkningen. Det er derfor et uttalt mål å øke den faktiske pensjonsalder betydelig.

Sett fra borgerskapets side er pensjonsordningene i Norge for gode. Etter

deres syn er dagens regler for uføretrygd og førtidspensjonering (AFP) for økonomisk gunstige for arbeidstakerne.

I stedet vil de ha overgang til et system der det blir en klarere sammenheng mellom arbeidsinnsats og pensjon. Det skal lønne seg å bli stående, helt eller delvis, i arbeid helt fram til fylte 70 år. De som går av tidligere skal straffes med en lavere pensjonsinntekt.

Det er sjelden klassearrogansen overfor sliterne i samfunnet kommer så tydelig til uttrykk som i dette spørsmålet. Mens det samme borgerskapet sørger for å liberalisere regelverket i for eksempel Arbeidsmiljøloven slik at presset på arbeidskrafta og utstøtinga i arbeidslivet forsterkes, skal vi tvinges til å holde ut over lengre tid av *økonomiske grunner*.

LOVREVISJONER

Skal borgerskapets intensjoner på dette feltet kunne virkeliggjøres kreves det omfattende lovrevisjoner. Både Lov om folketrygd og forsikringslovgivningen og skatteretten har blitt endret mange ganger de siste årene med denne strategien for øye. Men regelverket er svært omfattende og en total gjennomgang for å skape logisk sammenheng og forenkling av regelverket er helt nødvendig. Det er dette som er *Pensjonskommisjonens* oppgave.

Pensjonskommisjonen

Pensjonskommisjonen er en offentlig komite som ble nedsatt av den forrige (AP)-regjeringa. Alle Stortingspartiene er representert og Sigbjørn Johnsen er leder. Komiteen skal avlevere sin endelige innstilling innen 1.oktober 2003.

PROBLEMSTILLINGENE

Komiteens mandat er å vurdere de fleste problemstillingene på dette feltet:

- *Finansieringen av våre fremtidige pensjoner*

Fondbasering av de offentlige pensjonsytelsene er et viktig diskusjonstema og bruken av Oljefondet står sentralt. Ved å fondbasere fremtidige pensjoner blir de uavhengige av den løpende prioritering i statsbudsjettet. Dette vil gi de ulike Regjeringer og mulige Stortingsflertall et større handlingsrom, det skaper større

sikkerhet blant folk flest for at alderdommen er «trygg», men det åpner også for en større grad av privatisering.

Verdien av pensjonsforpliktelsene stiger raskt og utgjør nå 3.400 milliarder kroner, mens oljefondet er på rundt 600 milliarder. Mens Norge i dag bruker 7 prosent av BNP på offentlige utgifter til pensjon, vil vi i 2050 bruke 17,8 prosent. I dag er det 2,6 personer i arbeid per pensjonist, i 2030 vil det være nede i 1,8 (dersom det ikke åpnes for en storstilt arbeidsinnvandring).

Spørsmålet om privatisering vil også bli behandlet i kommisjonens innstilling. Partiet Høyre har programfestet å privatisere tilleggspensjonene i Folkestrygden. I kombinasjon med innskuddsbaserte tjenstepensjoner vil dette i såfall bli et markedsliberalistisk eldorado.

- *Rammeverket for tjenstepensjoner*

Om lag to tredjedeler av arbeidstakerne i privat sektor har ikke tjenstepensjon. I offentlig sektor har alle det. Dette skaper «sand i maskineriet» i samfunnslivet. I neste omgang vil store ulikheter i levestandard blant pensjonistene skape grunnlag for politisk og sosial uro.

Felles struktur mellom pensjonsordningene i offentlig og privat sektor er ønskelig for å fremme overgang av arbeidskraft mellom de to sektorene. Ulike pensjonssystemer er et mobilitetshinder på arbeidsmarkedet. Det er derfor nødvendig å sikre at jobbskifte kan foregå uten tap av opptjening.

I denne sammenheng er full overgang til innskuddsbaserte tjenstepensjoner (se nedenfor) nærliggende, kanskje også *tvungne* tjenstepensjoner for å spare det offentlige for framtidige påløpne pensjonsutgifter. En lovpålagt tjenstepensjon for alle arbeidstakere vil i neste omgang kunne gjøre det politisk mulig å redusere ytelsene etter Folketrygdloven. Å senke ytelsesnivået er et helt sentralt ønskemål.

- *Tilgangen på arbeidskraft*

Makteliten ønsker å premiere de som står lenger i arbeid enn dagens pensjonsalder. Forslaget går ut på at de som jobber til de blir 70 skal få en høyere pensjon, mens de som går av før fylte 67 skal få mindre. (Allerede det såkalte Olsen-utvalget på midten av 90-tallet foreslo at lang pensjonstid skulle gi lav pensjon, mens kort (forventet) pensjonstid skulle gi høy pensjon.) Sentralt her står nødvendigheten av (for makta) å oppheve AFP-ordningen.

Systemet i dag heller forøvrig i retning av 100 prosent arbeidsdyktighet eller 100 prosent uførhet. Det er behov for mer fleksible mellomløsninger. (Jfr. den

nye «IA-avtalen» som legger opp til full fleksibilitet i kombinasjonsordninger mellom arbeid og trygd.)

DELINNSTILLING HØSTEN 2002

Pensjonskommisjonen avleverte sin første rapport 4.september 2002. Som vi skal se er den ikke noen lystelig lesning. På pressekonferansen ble det opplyst fra Regjeringens side at de vil følge opp rapporten gjennom en del problemstillinger i forbindelse med fremlegging av Nasjonalbudsjett for 2003. Kommisjonens leder, Sigbjørn Johnsen, opplyste videre at de nå går inn i en fase der dialogen med Stortinget blir viktig. Vi kan altså se for oss at realitetsavgjørelsene i virkeligheten vil bli tatt i forkant av den endelige innstillingen høsten 2003.

(SV skal gjøre sine prinsippvedtak om pensjon først på Landsmøtet til våren, se Klassekampen 14. september 2002. Dette kan med andre ord være i seineste laget for å avklare uenigheter i forhold til det parlamentariske spillet.)

KONSENSUS?

Den overordna politiske målsettinga til Pensjonskomiteen er nemlig å komme fram til et bredt nasjonalt konsensus om den framtidige finansieringa av Folketrygden. Stortingspartiene er enige om at folketrygden er så viktig for den norske velferdsstaten at den ikke bør være gjenstand for årlige budsjettkrangler. Dersom kommisjonen faktisk greier å komme fram til et slikt konsensus kan vi stå foran et historisk nederlag når det gjelder trygderettigheter.

Folk flest vil derfor være tjent med at de ikke greier å innfri denne målsettinga. Ved en politisk splittelse mellom Høyres privatiseringslinje og APs form for fondering åpnes det derimot et politisk rom for debatt om disse spørsmålene der venstresida har mulighet til å komme på offensiven. Folk flest vil nok mene at det å sikre pensjonsrettighetene først og fremst må være statens ansvar.

Etter børsfallet i juli 2002 har enkelte høyrepolitikere imidlertid signalisert at de har fått litt kalde føtter i forhold til partiets programvedtak. Det er derfor en fare for at kommisjonen kan komme fram til en form for «kompromiss» som stiller oss overfor et fait accompli. Som vi skal se senere er det all grunn til å frykte dette. Venstresidas svar må uansett være at Folketrygdens framtid er et så viktig spørsmål for det norske folk at dette må bli en del av Stortingsvalget i 2005.

‘Eldreølgen’

Den viktigste bekymringen rundt Folketrygdens framtid skyldes den kommende «eldreølgen». I løpet av få år vil de barnerike kullene fra etterkrigstiden nå pensjonsalder. Vi lever lengre enn før og kravene til levestandard i pensjonistilværelsen har økt. Samtidig synker antall yrkesaktive i forhold til pensjonistene. Ungdommen går på skole/utdanning lenger og faktisk pensjonsalder er synkende. Gjennomsnittlig avgangsalder fra arbeidslivet er anslått til å være rundt 59 år. Offisiell pensjonsalder i Norge er imidlertid fortsatt 67 år, mens AFP (Avtalefestet Pensjon) kan tas ut fra fylte 62. Tar man derimot hensyn til de som går ut av arbeidsstyrken på grunn av uføretrygding er den *faktiske* pensjonsalder altså mye lavere.

KS har for eksempel nylig rapportert at i kommunene sank gjennomsnittlig avgangsalder fra 55,5 til 54,9 år bare i perioden 2000 - 2001. I en bedrift som Ringnes er det tilsvarende bare 40 prosent av NNN-klubbens medlemmer som står jobben ut til 62 år. 60 prosent av medlemmene over 50 år forsvinner ut av bedriften ved oppsigelse eller uføretrygding på grunn av slitasje lenge før de er 62. Slike tall er tydelige tegn på brutaliseringa av arbeidslivet i globaliseringens tidsalder.

Ferske tall fra Rikstrygdeverket tyder imidlertid på at faktisk pensjonsalder er stigende. Innstrammingene i forhold til hvem som får uføretrygd har begynt å gi målbare utslag på disse statistikkene.

ELDREØLGEN ER RELATIV OG GÅR OVER

En del forskere mener eldreølgen er betydelig overdrevet.

«Den såkalte norske «eldreølgen» er bare en krusning i forhold til veksten i tallet på eldre i mange andre OECD-land. En OECD-studie fra 1994 tar for seg sannsynlig vekst i tallet på eldre over 80 år fra år 2000 til 2040. Den viser følgende: Av de 15 landa som er tatt med har Norge minst vekst med 44 prosent. Gjennomsnittet for de 15 landa er en vekst i tallet på eldre over 80 år på 113 prosent. Kan det være noen særlig tvil om at den lave veksten i tallet på eldre som Norge forventes å få blir et konkurransefortrinn for Norge når vi ser 40 år fram i tida?»

(Peder Martin Lysestøl: «Den truende eldreølgen», Klassekampen 26.04.00.)

Et annet poeng er at yrkesdeltakelsen i aldersgruppen 55 - 64 år er langt høyere her i landet enn i de fleste andre land det er «naturlig å sammenligne seg med». Mens den i Norge var henholdsvis 61,2 og 73,1 prosent for kvinner og menn var snittet i EU 28,4 og 48,9 prosent (OECD-tall fra 2000). Bare Japan, Island og Sveits har en høyere yrkesdeltakelse blant menn i denne aldersgruppen, og tilsvarende for kvinner bare Island og Sverige. Tallene setter den ene målsettingen med IA-avtalen om å øke faktisk pensjonsalder i et underlig lys.

«GENERASJONSKONTRAKTEN»

Alle generasjoner før oss har (i ulik grad) sørget for sine eldre og syke på en eller annen måte. Som en gjenytelse mot at foreldre tar seg av sine barn, må de voksne ta seg av den eldste generasjonen. Når det offentlige etterhvert har tatt over denne funksjonen i stor grad har dette vært et vesentlig element i tanken om velferdsstaten. Denne omsorgsoppgaven må være et offentlig ansvar. En del av verdiskapningen i samfunnet må settes av til å ta vare på de eldre, og til dette trengs det samfunnsmessig organisering.

«Kontrakten» mellom generasjonene er dermed blitt lovregulert, og den finansieres gjennom skattlegging. Når det hevdes at vi ikke lenger har «råd» til å ta vare på våre eldre etter modellen fra velferdsstaten brytes denne generasjonskontrakten opp og erstattes med det enkelte individs ansvar for sin egen skjebne i ekstrem grad. Dette er effekten av markedsliberalismen på sitt værste.

Mot hele denne tankegangen kan det innvendes at selv om den yrkesaktive andelen av befolkningen går ned i en periode er den faktiske *verdiskapningen* større nå enn før på grunn av et høyere teknologisk nivå. Argumentet om at vi ikke tåler et høyere skattetrykk holder heller ikke mål. Opinionsundersøkelser viser at folk flest er villig til å betale mye skatt dersom de vet at dette går til gode formål som for eksempel eldreomsorg. Først og fremst er skatteargumentet allikevel et ideologisk tåketeppesom skal skjule at den rike delen av befolkningen som lever av kapitalinntekter ikke vil ha reversert de siste årenes omfattende skattelettelser.

Fondering av trygdene?

YS og LO sendte våren 2002 en felles henvendelse til Pensjonskommissjonen der de går inn for å samle dagens Oljefond (600 milliarder) og Folketrygdfondets 130

milliarder i ett fond som øremerkes til fondsbaserte, framtidige tilleggspensjoner. LO går inn for at et nytt statlig forvaltningsorgan skal styre dette fondet, mens YS åpner for private selskaper samt frie investeringsvalg for den enkelte arbeidstaker.

En såkalt fondering av trygdeytelsene betyr at det settes av kapital der rente og avkastning av denne kapitalen skal sikre de framtidige utbetalingene. Over tid (10, 15, 20 år) vil disse utbetalingene dermed kunne ta en mindre andel av de løpende driftsutgiftene til staten over Statsbudsjettet. AP er for eksempel i ferd med å programfeste at Statens Petroleumsfond (Oljefondet) skal omdøpes til «Pensjonsfondet» og slik «*trygge finansieringen av folketrygden*».

Til dette kan det innvendes at heller ikke Oljefondet (alene) vil være stort nok:

«Dette betyr at Petroleumsfondet ikke blir stort nok til alene å kunne finansiere den økningen i pensjonsutgiftene som følger ved en videreføring av dagens pensjonssystem. Veksten i pensjonsutgiftene må dermed dekkes gjennom økte inntekter eller kutt i utgiftene på andre områder. Alternativet er endringer i pensjonssystemet som endrer pensjonsbyrden.»

(Revidert Nasjonalbudsjett 2002 s. 39.)

PRINSIPIELLE MOTFORESTILLINGER

Innenfor økonomisk teori finnes det også forskere som mener fondering av trygder ikke er nødvendig. Prinsipielt sett dreier dette seg om fordelingen av samfunnets midler til enhver tid. En del av pengestrømmen skal gå til å betale trygder. Er det politisk vilje til dette, er veien om fonds en unødvendig byråkratisk omvei. Det blir ikke *flere* penger i et samfunn om noen av dem er plassert i et fond. Størrelsen på fondene er bare uttrykk for en tilsvarende andel av den faktiske verdiskaping i landet.

Hovedprinsippet bør være at dagens verdiskaping må dekke de løpende utgiftene. De blir feil om vi selv skal betale for våre framtidige pensjoner ved hjelp av spareordninger.

FONDERING SOM SPARING

Når jeg som ikke-økonom allikevel mener vi taktisk må kunne støtte en form for fondering av folketrygden, er dette fordi jeg tror at den samlede skattebelastnin-

gen ved et «pay-as-you-go»-system ellers kan bli for stor. Med mindre en åpner for en storstilt innvandring vil det over en periode på et par tiår være en større andel av befolkningen som må leve av overføringer fra staten i form av trygd enn i periodene før og etter. Dette kan faktisk bli oppfattet som dramatisk.

LOs samfunnspolitiske avdeling har for eksempel forsøkt å beregne alternative finansieringsformer av de framtidige pensjonsutgiftene. De kom fram til at alternativene kunne være:

1. heving av trygde- og arbeidsgiveravgiften hver med 6-7 prosentenheter
2. doubling av momsen til om lag 50 prosent
3. heving av skatteprosenten generelt fra rundt 30 til rundt 50 prosent (Pensjonsnotat nr. 2, våren 2002)

Ingen av disse alternativene synes særlig forlokkende. Den oppvakte RV-er vil sikkert innvende at Rød Valgallianse tidligere har påpekt hvilke gigantiske skattelettelser kapitalstida i Norge har fått de siste par tiårene. Problemet er imidlertid at de pengene har vi allerede foreslått anvendt til en lang rekke andre gode formål.

Uttrykket «fondering» er også egnet til å forvirre. I en rekke reportasjer i avisa Klassekampen siste sommer er «fondering» brukt synonymt med pengeplassering i aksjer. Jeg oppfatter derimot fondering som et mer generelt uttrykk der hovedpoenget er sparingen i seg selv mens måten å spare på kan være forskjellig, for eksempel plassering i aksjer på Børsen, men ikke nødvendigvis. Plassering i aksjer og frie investeringsvalg for arbeidstakerne er den form for fondering som Høyre går inn for. Dette er en ren privatiseringslinje som det er lett å være motstander av. Det stiller seg vel anderledes når det gjelder andre former for sparing i det offentlige regi?

Utfordringen må her gå til venstresidas økonomer: hva er en holdbar samfunnsøkonomi i denne sammenheng? Skal vi ha troverdige alternativer til for eksempel APs og LOs forslag om fondering med basis i Oljefondet må vi ha utviklet en konsistent argumentasjon.

EN ALTERNATIV BORGERLIG LINJE?

Det er ellers verd å merke seg at borgerskapet ikke nødvendigvis står samlet i synet på bruken av Oljefondet. Det er innbyrdes kamp om bruken av disse pengene. I Dagens Næringsliv for 10. september 2002 refereres det til finansmannen Erik Must (Fondsfinans Kapitalforvaltning) som mener at Staten bør bygge opp

store pensjonsfond som kan være aktive eiere i norsk næringsliv og berge norske selskap fra utenlandske oppkjøp.

Must påpeker at private løsninger der pensjonsmidler forvaltes i livselskaper, banker og fond nettopp ikke fører til aktive eierskap fordi forvalterne ikke vil ta styreansvar i de selskapene de investerer i. De vil heller stå fritt til å kjøpe og selge aksjer når de vil, mens derimot statlige fond kan være mer langsiktige.

Mot dette innvender seniorforsker Erling Holmøy i SSB at det å bruke oljepengene til å lette kapitaltilgangen innenlands kan medføre «billige penger til prosjekter som ikke fortjener å få finansiering». Han får støtte av LO-økonom Eystein Gjelsvik: «Petroleumsfondet er ikke et næringsutviklingsfond. LO ønsker ingen endring på det.»

LOs holdning til bruken av Oljefondet framstår som helt uforståelig. Kan det være lagt føringer sentralt i samarbeid med AP-ledelsen som ikke tåler dagens lys?

Pensjonsordninger – 2 modeller

Tjenestepensjoner i arbeidsforhold kan nå bygges opp på to forskjellige måter:

1. YTELSESBASERT ORDNING

Pensjonen utgjør her *en definert andel* av den ansattes lønn ved pensjonering («pensjonsgrunnlaget»). Ved full opptjening er pensjonsgrunnlaget lik siste års lønn. Den garanterte pensjonen («ytelsen») er arbeidsgivers ansvar og sikres gjennom avsatte midler i institusjonens premiefond (årlig premieinnberaling).

I privat sektor er imidlertid mange ytelsesbaserte ordninger modifisert på dette punktet. Uforutsigbarheten i Folketrygdens ytelser og stadige nedjusteringer av trygdesatsene har medført at flere avtaler nå er blitt fristilt fra for eksempel 60 prosent-*garantier*. Fordi det ikke er formell forhandlingsrett på dette området kan arbeidsgiver endre betingelsene på eget initiativ. Det følger av styringsretten. Tjenestepensjonene har dermed generelt blitt nettoordninger. Tidligere bedre ordninger blir «lukket» for de som har hatt dette til nå, mens nye arbeidstakere i virksomheten får de reviderte pensjonsvilkårene.

Men fortsatt er dette ytelsesbaserte ordninger der arbeidsgiver har ansvaret for størrelsen på pensjonen.

Hittil har pensjonsordningene i Norge vært ytelsesbaserte.

FORDELEN VED YTELSESBASERT PENSJON

Fordelen ved ytelsesbaserte tjenestepensjoner er først og fremst at de gir forutsigbarhet og trygghet for *arbeidstakerne*. Vi unngår at enkeltpersoner får sin framtid som pensjonister kraftig forringet ved at de er blitt lurt til å satse pensjonspengene sine på børstaperne.

2. INNSKUDDSBASERT ORDNING

Bedriften betaler her et årlig innskudd på vegne av den ansatte. Innskuddet er et fast beløp for alle ansatte eller en fastsatt prosent av lønn. Det opprettes en form for «sparekonto» for vedkommende i det aktuelle pensjonsfondet. Utviklinga på denne kontoen kan en så følge år for år.

I en innskuddsbasert ordning utgjør summen av innskudd og avkastning minus administrasjonskostnader den ansattes fremtidige pensjonsutbetaling. Dvs. at utviklinga på finansmarkedet avgjør størrelsen på den framtidige pensjonen. Arbeidsgiver har intet ansvar for hvor stor «ytelsen» blir. Risikoen er overført til arbeidstakeren.

Borgerskapets ønske nå er overgang til innskuddspensjon i både offentlig og privat sektor.

«FORDELENE» VED INNSKUDDSBASERT PENSJON

Behovet for forenkling av trygdesystemet har stimulert tilhengerne av innskuddspensjon. Denne løsningen blir markedsført med en lang rekke argumenter både av forsikringsteknisk, økonomisk og politisk art:

1. Bedriften har *ingen* forpliktelser utover årets finansiering. Bedriften kan styre premieinnbetalingen etter den evne de til enhver tid har. En slik fleksibilitet gjør pensjonsordningen rimelig og overkommelig for arbeidsgiver. Slik skapes en ny «balanse» mellom arbeid og kapital.

Ved en ytelsesbasert pensjon er arbeidsgiver derimot *forpliktet* til å betale sine pensjonister den pensjonen de har krav på etterat de har gått av med pensjon, uavhengig av bedriftens lønnsvevne.

(Det er symptomatisk at når Transportarbeiderforbundet greidde å slåss igjennom pensjonsforsikring som en tariffbestemmelse i bussoverenskomsten ved tariffoppgjøret våren 2002, var det de oppnådde nettopp en *innskuddsbasert* ordning.)

2. Den nye innskuddsbaserte ordningen er en fordel for små og mellomstore bedrifter som i dag ikke har noen pensjonsordning. Tjenestepensjonsordning gjør arbeidsplassen mer attraktiv.

3. Innskuddspensjon er enklere å administrere for arbeidsgiver. Det er avkastninga på kapitalen som bestemmer pensjonens størrelse helt uavhengig av lønnsnivå og folketrygd. Ytelsesbaserte ordninger krever en mengde beregninger av framtidig pensjon og konkrete utregninger ved avgang. Behovet for slike regnestykker bortfaller helt ved innskuddspensjon.

4. Poenget med beregning av «opptjeningstid» opphører. Pensjonens størrelse blir en ren refleks av opptjent beløp, uavhengig av varigheten av arbeidsforholdet. En slipper også risikovurderingen ved fastsettelsen av pensjonspremien.

5. Arbeidstakerne får et nærere forhold til pensjonsytelsen. Regelverket blir mye lettere å forstå og betydningen av bedriftens sparing på den ansattes vegne bidrar til økt forståelse for dette «personalgodet» (høyere «opplevd verdi»).

Det blir også lettere å ta med seg opptjent pensjon fra den ene arbeidsgiveren til den andre. Innskuddspensjon fremmer dermed mobiliteten i arbeidslivet.

6. Den *ansatte* kan i tillegg *selv* foreta valg og bytte av fond. I Sverige benytter visstnok hele 70 prosent av lønnsinntakerne seg av denne retten (!) Det antas at dette vil skape større forståelse for nødvendigheten av investeringer i næringslivet og sparing generelt. Overgang til innskuddsbaserte pensjonsforsikringer bidrar med andre ord til å skape større «ideologisk lim» i det borgerlige samfunn.

7. Ny frisk kapital til aksjemarkedet. Det åpner seg nå et gigantisk marked på 4-5 milliarder for forsikringsselskapene som står kø for å tilby sine ordninger.

8. Ifølge offisiell norsk økonomisk mytedannelse er det bare avkastningen av Oljefondet som kan brukes her i landet («handlingsregelen»). Det er derfor et problem når høyrekreftene skal selge ut Statsbedriftene – hvem har tilstrekkelig kapital til å kjøpe dem? De nye pensjonsfondene som nå kommer gir derimot en mulighet til å sikre at de tidligere statsbedriftene fortsatt blir på norske hender. Store deler av dette utsagnet er derfor foreløbig utsatt. En venter til pensjonsreformen er på plass.

SVAKHETENE VED INNSKUDDSBASERT PENSJON

Som en ser vil tjenestepensjonen heretter bli bestemt av *markedet*, ikke etter hva den pensjonerte har krav på. Risikoen for å sikre de ansattes pensjoner overføres

fra arbeidsgiver til aksjemarkedet. Pensjonens størrelse blir uforutsigbar.

Pensjonsfondene pumpes inn i spekulasjonsøkonomien. Vår alderdom blir avhengig av stabil vekst i finansmarkedet. Arbeidstakerne lures med på å føre en aggressiv finanshandel. Internasjonalt har for eksempel *Attac* avdekket at pensjonsfondene er noen av de mest aggressive spekulantene på aksjemarkedet. I Norge vil en eventuell mulig kobling av tilleggspensjonene til de innskuddsbaserte tjenstepensjonene slik Høyre ønsker, skape en større grad av legitimitet for de norske storkonsernernes imperialistiske ambisjoner. En kombinasjon av dette med APs ønske om å omdøpe Petroleumsfondet til et Pensjonsfond vil etablere en sterk folkelig basis for statlig norsk imperialism.

Ordningen fører til en undergraving av Folketrygden og universalitetsprinsippet i velferdsstaten. Oppmerksomheten flyttes vekk fra offentlige ordninger til privatsfæren. En større del av den samfunnsmessige totalkapitalen flyttes fra offentlig til privat sektor. Innskuddspensjon representerer en gigantisk ideologisk offensiv for privatisering og individualisering fra høyrekreftenes side.

DRIVKREFTENE BAK

Drivkreftene bak innføring av innskuddspensjon er først og fremst finanskapitalen, spesielt forsikringsselskapene. De har nå sterke økonomiske motiver for dette såvel som privatisering av Folketrygden. Ideologisk målbæres dette først og fremst av partiet Høyre. Innenfor sosialdemokratiet er det kamp om dette spørsmålet.

Det har riktignok vært pekt på at administrasjonskostnadene er større i private enn i offentlige fonds. Administrasjonsutgiftene til Oljefondet er beregnet til 0,1 prosent, mens private aksjefond tar 2 prosent, altså 20 ganger mer. Men både i LO-apparatet og i APs høyrefløy er det folk som går inn for innskuddspensjon.

KONSEKVENSENE

Når Ola og Kari nordmann skal plassere pensjonspengene sine i aksjer og fond vil de altså få en direkte egeninteresse både av børs- og valutakurser. Mens vi hittil har opplevd FrPs framgang som en refleks av Carl I. Hagens populistiske utspill på TV-skjermen (og sosialdemokratiets svik mot folks interesser), blir «folk flest» heretter objektivt sett *materielt* interessert i «en positiv utvikling» av

markedskreftene (børskursene). De nye generasjonene som eventuelt fra første dag i arbeidslivet får denne muligheten, vil forandre tenkninga si sterkt i markedsliberalistisk og imperialistisk retning. (Alle blir med fra de fyller 20 år.)

Dette er Høyres motivasjon for å fremme forslaget om delvis privatisering av Folketrygden. Det burde være et tilsvarende motiv for alle sosialister til å slåss mot et slikt scenario.

MENNENES VERDEN

Kvinnene har all grunn til å være oppmerksomme på det som nå kan skje. Overgang til innskuddspensjon med investeringsvalg er menns verden. 356.000 nordmenn eier ifølge Dagbladet 29.07.02 børsnoterte aksjer eller grunnfondsbevis i sparebankene. Av disse rundt 10 prosent av den voksne befolkninga er to tredjedel menn. Dersom målsettingen om å senke de offentlige utgiftene til pensjoner blir vedtatt politikk, vil kvinnene igjen bli den tapende part.

Tjenestepensjon som nødvendig onde

Den *politiske utfordringen* i denne sammenheng ligger grunnleggende i spørsmålet om ikke Staten burde garantere alle et levelig utkomme gjennom Folketrygden? Bør det i det hele tatt være nødvendig med tilleggsordninger?

Et naturlig krav vil være å gjenopprette intensjonen med Folketrygden (2/3 lønn). Samtidig er det umulig for sosialister å støtte at for eksempel folk som tjener 1 million i året skal få 650.000 kroner fra staten i pensjon. Det er derfor nødvendig å ha et «tak» på pensjonsgrunnlaget. Høyre vil ha like rettigheter, nettopp for å undergrave Folketrygden. De som vil kompensere for dette «tapet» må derimot sjølsagt fortsatt kunne tegne pensjonsforsikring, men da som en rent *privat* sak.

Ettersom målsettingen om full pensjonsdekning via Folketrygden ikke er mulig å gjennomføre med de nåværende politiske konjunkturer må venstresida både i partipolitisk sammenheng og i fagbevegelsen kjempe for at tjenestepensjonene fortsatt skal være *ytelsesbaserte*.

ATTAC OM PENSJONSFOND

I Attacs plattform heter det:

«Velferdsordninger angripes overalt. I land der det finnes pensjonsordninger blir lønnstakerne oppfordret til å gå over til pensjonsfond. Dermed blir deres egne arbeidsplasser i enda større grad underlagt absolutte krav om umiddelbar lønnsomhet. Videre blir nedslagsfeltet til finanskapitalen utvidet, og det føres kampanjer for å overbevise folk om at solidariske ordninger mellom nasjoner, folk og generasjoner er avleggs, på tross av at miljøkrisen i vår tid tilsier en styrking av slik solidaritet.»

Tariffoppgjøret 2002 – en feilslått strategi

LOs målsetting om alminneliggjøring av tjenestepensjoner i privat sektor ble ikke innfridd ved tariffoppgjøret i 2002. Fellesforbundet som skulle være murbrekker for dette kravet, måtte gi seg i siste instans. Kampviljen var ikke stor nok på grunnplanet ettersom de fleste større industribedriftene allerede har slike ordninger som ledd i sin generelle personalpolitikk. Med unntak av bussoverenskomsten måtte også Norsk Transportarbeiderforbund oppgi kravet om pensjonsforsikring for arbeidstakerne.

Dette betyr derimot ikke at situasjonen er som den var før tariffoppgjøret. For det første inneholder Riksmeklingsmannens formuleringer i den såkalte skissen fra oppgjøret for verkstedoverenskomsten som siden er blitt mal for de fleste tariffavtalene i privat sektor. Bestemmelsene flytter rettstilstanden på dette området kraftig i retning *forhandlingsrett* for de ansatte:

«partene på den enkelte bedrift (skal) drøfte alle sider vedrørende tjenestepensjon.» (sitat Riksmeklingsmannens skisse).

Lov om foretakspensjon fastslår at det for alle tjenestepensjoner som omfatter mer enn 15 arbeidstakere skal oppnevnes en styringsgruppe der «brukerne» er representert. Styringsgruppen skal løpende drøfte pensjonsordningenes ulike «tekniske» sider. Den nye bestemmelsen i tariffavtalene løfter m.a.o. dette forholdet til et partsforhold mellom arbeidsgiver og arbeidstakernes tillitsvalgte. Løsningen gir absolutt ingen obligatorisk rett til pensjonsordning for de ansatte, men drøftelsesretten som en del av partsforholdet i bedriften peker i denne retning. Mens Lov om foretakspensjon kun regulerer en av arbeidsgiver frivillig opprettet ordning, peker en drøftelsesrett mot et pålegg. Nærmere en generell rettighet er det ikke mulig å komme. LO-apparatet kan nå med denne bestemmelsen i hånd gjennom de lokale klubbene der der ikke finnes pensjonsordninger og i alle bedrifter der slike ordninger allerede er innført skape det grunnplanspreset som er nødvendig for at den påventede Pensjonskommisjonen ender opp med tjenestepensjonsordninger for alle.

For liksom å understreke betydningen av dette foreslår Riksmeklingsmannen på vegne av partene at de «respektive hovedorganisasjoner» *«tar opp forhandlinger med enkelte tilbydere av alderspensjonsordninger med sikte på å komme fram til standardkontrakter som kan benyttes i de virksomheter som ønsker å etablere ordninger»* samt å *«ta opp til drøfting mulighetene for og eventuelt inngå avtale om en felles alderspensjoneringsordning»*. Det er som om Riksmeklingsmannen foregriper innstillingen fra Pensjonskommisjonen. Tydeligvis ligger det sterke føringer fra NHO sentralt bak disse formuleringene.

VEILEDNING

Tidlig på høsten sendte noen LO-forbund i privat sektor ut et veiledningshefte til klubbene for å få fortlgang i de lokale drøftelsene. Her heter det blant annet:

«Tillitsvalgte må på forhånd gå gjennom folketrygden og samtidig vurdere hvor stor pensjon det er behov for i tillegg. De må også sette seg inn i innskuddsbaserte og ytelsesbaserte tjenestepensjonsordninger. Det er ikke meningen at dere skal kunne alt, men det er fornuftig å vite litt om fordeler og ulemper ved begge ordninger.»

(«Tjenestepensjon - Håndbok for tillitsvalgte» side 6)

Det er påfallende at i den vedlagte ordlista med forklaringer for de fleste faguttrykkene i forsikringsretten blir verken innskuddspensjon eller ytelsesbaserte

pensjonsordninger definert! En sannsynlig årsak er at det i sjiktet rundt utredningsapparatet til LO og AP finnes folk med sterke sosiale bånd til fagbevegelsens bank- og forsikringsforbindelse, Sparebank 1 (tidligere Vår Bank/Samvirke). Sparebank 1 er en viktig drivkraft for innskuddspensjon, og på høyrefløyen i sosialdemokratiet finnes det mange som synes dette er en grei «deal» med finanskapitalen. Men spørsmålet er jo om det er dette vi vil?

BUSSAVTALEN

Løsningen innenfor bussoverenskomsten går iallefall i feil retning. Her er det den *innskuddsbaserte* pensjonsordningen som er gjort til generell løsning. Mens en *ytelsesbasert* pensjonsordning garanterer arbeidstakeren en viss pensjonsstørrelse (målt i prosent av lønn), overlater den *innskuddsbaserte* løsningen altså dette som kjent til finansmarkedet uten nærmere forpliktelser for arbeidsgiver.

Ifølge den anbefalte tekst fra Riksmeklingsmannen kan de lokale *bedriftene* innenfor bussoverenskomsten velge mellom innskuddsbaserte og ytelsesbaserte tjenestepensjoner. Også selskaper som i dag har en ytelsesbasert ordning kan velge å gå over til en innskuddsbasert tjenestepensjon! Dette betyr isåfall en kraftig forringelse for berørte arbeidstakere. Begrunnelsen er opplagt. En innskuddsbasert pensjon er billigere for arbeidsgiver og det ligger i kortene at Pensjonskommisjonen kan komme til å anbefale slike ordninger som obligatorisk løsning til erstatning for en forventet reduksjon i Folketrygdens ytelser.

«Minimumsløsningen er en pensjonsordning i henhold til lov om innskuddspensjon med innbetalingsnivå fra bedriften på 2 prosent av pensjonsgrunnlaget» heter det nå i bussoverenskomsten. De som tror at dette gir en fullverdig tjenestepensjon, kan bli kraftig skuffet. Det ligger ingen garanti i dette over størrelsen på pensjonen. Etter at streik ble unngått på grunn av dette meklingsresultatet het det riktignok at en ville få en pensjon på 62 prosent av lønn. Dette framgår imidlertid ikke av den gjeldende tekst, derimot skal det «i tillegg etableres ordning med uførepensjon med ytelse på 62 prosent av pensjonsgrunnlaget». Dette er bra, men altså noe helt annet. (Bedriftsvise pensjoner er som regel supplert med ytelsesbaserte uførepensjoner og etterlattepensjoner.)

Et forenklet regnestykke på hva en slik ordning vil gi, blir følgende: Hvis en sjåfør har 250.000 i årslønn vil 2 prosent utgjøre 5.000 kroner. Med 30 års opptjeningsstid har en 150.000 kroner (pluss effekten av aksjekursenes vekst og

fall) til disposisjon fra tjenestepensjonen. Med inntekt rundt 250.000 gir dagens folketrygd om lag 50 prosent i alderspensjon. For å få 60 prosent i samlet pensjon må tjenestepensjonen gi 25.000 kroner i året. Med 10 års beregnet levetid etter oppnådd pensjonsalder, må en dermed hatt en kursvekst i finansmarkedet på 66,7 prosent.

Dette er meget mulig, det ligger for eksempel innenfor en normal rentesparing. Det kan tilogmed gå mye bedre. Men det forutsetter altså en stabil vekstrate over flere år, og at en har satset på børsvinnerne og ikke børstaperne. Risikoen er nemlig også at det kan gå helt motsatt. Og den risikoen er det arbeidstaker og ikke arbeidsgiver som bærer i en innskuddsbasert ordning. Hensikten med den innskuddsbaserte ordningen er nettopp å frita arbeidsgiver fra betalingsforpliktelser utover årlig premiebetaling til forsikringsselskapet. Nå garanterer riktignok flere finansselskaper en minsteavkastning på innskudd, men heller ikke disse kan i praksis gardere seg mot at markedet kollapser. (Dessuten vil de sikre seg gjennom å forbeholde vekst utover en viss prosent som sin egen fordel, dette som motytelse mot å gi en garantert avkastning.)

At tariffavtalene heretter skal gi finanskapitalen en større andel av samfunnskaka, må vel betraktes som en ny vri fra sosialdemokratenes side? Som strategi for arbeiderklassen er dette feilslått politikk.

APs og LO-ledelsens linje

Det er all grunn til å se nærmere på sosialdemokratenes strategi forhold til pensjonsreformen.

LOs representantskap behandlet dette spørsmålet på sitt møte i Bergen 3. juni 2002. De gjentar først vedtaket på LO-kongressen i 2001:

«Alle bør kunne dekkes av ytelse som gir to tredels inntektsdekning i pensjonisttilværelsen.»

«LOs langsiktige mål er å sikre arbeidstakerinnflytelse på oppspart pensjonskapital. LOs hovedmål er å øke tjenestepensjonsdekningen i privat sektor samtidig som LO vil forsvare dagens avtale- og lovregulerte tjenestepensjonsordninger for ansatte i statlig og kommunal sektor.»

Om tariffrevisjonen i 2002 heter det videre:

«Avtalene gir mulighet for at flere kan oppnå supplerende ytelser i forhold til det Folketrygden gir. LO vil sammen med forbundene følge opp disse mulighetene.»

LO står altså fortsatt på at tjenestepensjoner skal inn i tariffavtalene. Fagbevegelsen må «basere seg på en todelt strategi». «Denne ide må følges opp ved en styrking av Folketrygden, men også gjennom å utvikle rammebetingelsene for supplerende ordninger i arbeidsmarkedet.»

Det er påfallende her hvordan LO lar være å behandle spørsmålet om ytelses- eller innskuddspensjon. Ifølge en av de som var tilstede på møtet var det imidlertid stor uro rundt dette spørsmålet blant representantene.

Om Oljefondet sier LO følgende:

«Fondsbaserte tilleggsytelsene utover grunntryggheten i Folketrygdens alderspensjon gjennom Petroleumsfondet og årlige avsetninger fra staten. Fond til styrking av innenlandsk kapitaldannelse og nærings- og industriformål utvikles med utgangspunkt i eksisterende institusjoner og virkemiddelapparat.»

Ettersom hele uttalelsen ble vedtatt enstemmig må det ha vært noen som sov i timen under dette punktet. Den siste setningen betyr faktisk at Oljefondet *ikke skal brukes til investeringer i Norge!*

Arbeiderpartiet har på sin side i forslag til nytt program under kapittel 4 («Trygg og aktiv alderdom») formulert følgende om Oljefondet:

«Arbeide for å trygge Folketrygden og en reform av pensjonene som blant annet sikrer:

- At folk blir trygge på at de får den pensjonen de er blitt forespeilet. For å trygge finansieringen av Folketrygden brukes Petroleumsfondet til å lage et pensjonsfond, slik meningen opprinnelig var med Folketrygdfondet.

...

- At Folketrygden fortsatt skal være en offentlig pensjonsordning som omfatter alle. En privatisering av Folketrygden vil undergrave dagens solidariske ordning, og skape nye urettferdigheter.»

Selv om både disse og andre formuleringer åpner for flere muligheter, er det viktig å slå fast at AP går klart mot privatisering. Dette blir kanskje den viktigste hovedskillelinjen i norsk politikk på dette området de 2-3 neste årene. Her går det en prinsipiell frontlinje også for venstresida.

Forsikringssselskapenes tilbud

Finanskapitalen har sett at det er i ferd med å utvikle seg et nytt stort marked innenfor området tjenesteforsikringer. De har derfor utarbeidet en lang rekke nye tilbud til næringslivet. Her er noen eksempler:

SPAREBANK 1

Kundene (bedriftene) tilbys eget passord til bruk på nettbank der de selv foretar inn- og utmeldinger av ansatte, registrerer lønnsendringer og skaffer seg løpende oversikter. De ansatte kan når som helst få oversikt over verdiutviklingen på egen pensjonskonto og selv kunne foreta gebyrfritt fondsbytte innenfor den ramme bedriften har fastsatt. Sparebank 1 opererer med et «Fritt Valg» der kunden kan velge mellom 4 ulike typer kombinasjoner av aksje- og rentefond.

Som en kuriositet kan det nevnes at informasjonsmedarbeiderne i LO-apparatet for en tid tilbake var på seminar i regi av Sparebank 1. En kvinnelig direktør fra banken holdt et entusiastisk foredrag om hvilke fantastiske investeringsmuligheter som nå åpnet seg for arbeidstakerne i Norge!

GJENSIDIGE NOR

Dette selskapet tilbyr Aktiv Personskadebehandling med målsetting å unngå langvarig sykefravær og uføretrygd og i stedet legge til rette for en rask tilbakeføring til arbeidslivet. Ordningen består av tilbud om spesialistundersøkelser, behandlingsopplegg og oppfølging overfor behandlingsapparatet.

(Dette er en snedig form for profesjonalisering og privatisering av sykefraværsoppfølgingen som arbeidsgiver ellers blir oppfordret til, blant annet gjennom Intensjonsavtalen om et Inkluderende Arbeidsliv.)

SKANDIA LIFELINE

Skandia tilbyr bedriftene en Helseforsikring som gir adgang til aktuell pleie innen gitte tidsrammer. (Avtaler med private sykehus.) (Kan også betegnes som «snik i køen».)

IDEEN OM ET NASJONALT KONSENSUS

Det er strid mellom partiene på Stortinget om en skal tillate privatisering av Folketrygden og individuelle investeringsvalg. Arne Skauge, administrerende direktør i Finansnæringsens Hovedorganisasjon, viser i et innlegg i Dagens Næringsliv 27.aug. 2002 at det finnes flere muligheter mellom de 2 ytterpunktene: offentlig kollektiv forvaltning og privat, individuell forvaltning der den enkelte selv investerer hele pensjonspremien etter eget og fritt valg.

Borgerskapet er m.a.o. bekymret for at en ikke skal greie å komme fram til noe nasjonalt konsensus. Da vil det rådende pensjonsrettslige regimet fortsatt være gjenstand for tautrekking og endringer ved nye konstellasjoner på Stortinget.

En som (overraskende) kommer dem til unnsetning er *Halvard Bakke*. Under tittelen «Kan det bli pensjonsforlik?» skriver han blant annet følgende i Dagsavisen for 19. august 2002:

«Det går godt an å tenke seg et pensjonssystem der det opprettes kollektive ordninger gjennom tariffavtaler, og der disse forvaltes av to eller tre ideelle pensjonsfond, der fagbevegelsen og arbeidsgiverne peker ut styrerepresentanter. Det er mye som taler for at det ikke skal anses som et offentlig ansvar å sikre folks tilleggspensjoner. Men det er også fullt mulig å lovfeste at alle bedrifter skal ha pensjonsordning for sine ansatte, og at de ansatte skal ha innflytelse på hvordan pengene forvaltes».

Sosialdemokratene har m.a.o. på tross av uenigheten med Høyre ikke gitt opp den opprinnelige tanken om et bredt nasjonalt kompromiss rundt Folketrygden. Problemet er at en ny «deal» med finanskapitalen ikke er mulig uten å øke kapitalens makt og svekke folks rettigheter tilsvarende.

SKATTEFRITAK

Regjeringen har i avtale om revidert nasjonalbudsjett for 2002 blitt enig med FrP om å la private behandlingsforsikringer bli fritatt for skatt og arbeidsgiveravgift (Klassekampen 06.06 2002). Rask behandling skal senke utgiftene til sykefravær og lette presset på offentlige helsekøer.

Ordningen vil gjøre det mer lukrativt med slike forsikringer. Samtidig øker klasseforskjellene i Norge. De som ikke er i fast jobb hos en arbeidsgiver som tegner slik forsikring er fortsatt prisgitt politikernes bevilgninger til det offentlige helsevesenet.

LOBBYISTER

Vi kan trygt slå fast at finanskapitalen er på hugget. Dels legger de seg i forkant for å møte det nye markedet. Dels driver de aktiv lobbyvirksomhet for å tjene sine interesser. Finanskapitalen deltar i Pensjonskommisjonens Råd på linje med arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene.

Pensjonsreformen i Sverige

Sverige regnes som et foregangsland i mange sammenhenger, også når det gjelder pensjonsforhold. Pensjonsreformen i Sverige er forbilde for en rekke andre land, både i Vesten og i den tidligere Østblokken. Den norske Pensjonskommisjonen har sett på utviklingen i Sverige som mulig modell for Norge. I virkeligheten er bakgrunnsmateriale om hva som har skjedd i Sverige skremmende lesning.

På mange måter minner det svenske systemet om den norske folketrygden og de foreslåtte innskuddsbaserte løsningene. I Sverige som i Norge sto det sterk kamp om pensjonsreformen, men det var det svenske sosialdemokratiets ledere som i et kompromiss med de borgerlige partiene kuppet igjennom det nye systemet i kamp mot sitt eget grunnplan. Pensjonsreformen skulle egentlig ha blitt vedtatt i 1995, men ble først trumfet igjennom på partikongressen i 1997.

DET SVENSKES SYSTEMET

Pensjonssystemet i Sverige består nå av:

1. *Garantipensjon*, det nye navnet på den svenske «folkpensjonen».
2. *Inntektpensjon*, som erstatter den tidligere «almänna tilläggs pensjonen» (ATP)
3. *Premiepensjon* er en del av inntektpensjonen som den enkelte kan plassere i fond.

I tillegg finnes det også «avtalspensjon» i arbeidslivet med innskuddsbaserte løsninger.

Den svenske garantipensjonen kan sammenlignes med en eventuell kraftig økning av G-en i Norge. Den tidligere ATP-en blir heretter samordnet med garantipensjonen. Effekten blir at mange som tidligere hadde tilleggspensjoner ikke lenger vil få dette. Spesielt gjelder dette deltidsarbeidende kvinner.

Mens det tidligere ATP-systemet fulgte pris- og lønnsutviklingen har svenskene nå innført en såkalt «indeksering» av pensjonene. Den går ut på at pensjonene skal følge *reallønnsutviklingen*, men bare dersom den øker mer enn 1,6 prosent i året (!) Ved 2 prosent reallønnsøkning vil pensjonene dermed bli indekserulert med 0,4 prosent. De siste 25 årene har gjennomsnittlig reallønnsøkning i Sverige vært 0,5 prosent i året. De nye pensjonene vil derfor hvis denne utviklingen fortsetter, synke i takt med prisstigningen.

I tillegg har svenskene funnet sin egen særegne løsning på *eldrebølgen*: «delingstallet». Denne beregningen går i prinsippet ut på at summen av innbetalte avgifter deles med det gjennomsnittlige antallet gjenværende leveår. Pensjonene synker dermed i takt med at den gjennomsnittlige levealderen øker (!).

Effekten av disse innsparingene i det svenske pensjonssystemet er at politikkerne kunne gå til en faktisk *defondering* av trygdene. De såkalte AP-fondene (som blant annet ble opprettet for å sikre trygdene) ble redusert med 258 milliarder svenske kroner.

BØRSSPEKULASJONER

Trygdeavgiftene i Sverige er på 18,5 prosent. Av disse pengene går 16 prosent til å betale pensjonene fortløpende («pay-as-you-go»-system), mens 2,5 prosent plasseres i fond («premiepensjon»). Også avtalepensjonen kan plasseres i slike fond.

Tilsammen finnes det 631 fond å velge mellom, men en kan bare plassere pengene i inntil 5 forskjellige fond om gangen. Da børskrise var på det værste i 1999 hadde typiske overskrifter i svenske aviser følgende ordlyd: «Så blir du

vinnare eller förlorare». «Så hittar du raketfonderna». «Egen placering ger bättre pension». «Du blir snuvad på 3.000 i månaden». «Så klarar du börsrasen». Ikke rart da at 86 prosent etterhvert har valgt det rent statlige fondet som forvalter pensjonspremiene for de som ikke tar risikoen selv.

DÅRLIGERE ENN FØR

Summen av alle disse endringene har blitt et dårligere pensjonssystem enn tidligere. Enkelte mener at det generelle pensjonsnivået heretter vil legge seg på 35-45 prosent av tidligere lønn, mot før 60 prosent +. Det fører til urettferdigheter pensjonistene imellom ettersom identiske yrkesløp kan gi ulik pensjon fordi premiepensjonen har vært investert i forskjellige fond.

Det nye systemet har også ført til kapitalflukt fra Sverige. Flere av fondene har investert pengene sine i utlandet. Disse fondene opptrer dermed ikke for å sikre fortsatt verdiskapning i hjemlandet, men primært som spekulanter på det internasjonale finansmarkedet. Drivkrafta er sjølsagt å skape størst mulig vekst i fondet. Dette bekrefter Attac's syn på pensjonsfond som aggressive aksjespekulanter.

Systemet har også i praksis blitt vanskeligere å forstå og mye mer komplisert å administrere. Det ble utsatt i flere år blant annet fordi det ble ytterst vanskelig å utvikle de nødvendige dataprogrammene. *Hvordan stipulerer du for eksempel framtidig pensjon når aksjekursene går ned?*

STORE TAP

Fascinasjonen for den svenske løsningen fikk seg ellers forhåpentligvis en liten knekk da det i august ble kjent at de svenske statspensjonene hadde tapt 100 milliarder hittil i 2002 (!) 10 prosent av midlene staten får inn er plassert i de såkalte AP-fondene som igjen plasserer pengene i børsnoterte aksjer. På grunn av synkende kurser tapte de 80 milliarder første halvår. I tillegg tapte PPM-systemet (den individuelle premiepensjonsordningen) 16,7 milliarder. Siden starten i 2000 har verdien på midlene i PPM falt med 37,4 prosent!

Høyres finansstalsmann Jan Tore Sanner opplyser til Dagens Næringsliv at dette ikke får dem til å gi opp sin prinsipielle holdning. Poenget med fondering er langsiktighet. Derimot vil han ha en «kvalitetssikring» av de selskapene som skal delta. Men hva slags kvalitetssikring kan garantere mot kursfall på verdens børser?

INDIVIDETS PROBLEM

Det rapporteres fra Sverige om uro for alderdommen blant folk flest. For samfunnseliten er dette kanskje ikke noe problem. Men for vanlige folk som eventuelt skal foreta investeringsvalg med tjenstepensjonen sin må en heretter skaffe seg oversikt over en ny og ukjent verden, finansmarkedet. Som kjent er det de færreste som lykkes der.

Det er ellers en almen leveregel for alle som opptrer på børsen at en ikke skal kjøpe for mer enn en har råd til å miste. Er våre framtidige pensjoner av en slik beskaffenhet?

Kilder: «Pensionstjuvarna» av Sven Lindqvist, Ordfront nr. 5/00.
Jan Hagberg & Ellis Wohlner: «The Market for Social Insecurity»
(<http://www.nnn.se/n-model/pensions.htm>)
Dagens Næringsliv 20. august 2002

Del III:
Pensjonskomiteens første
rapport: «veivalg for
pensjonssystemet»

Pensjonskommisjonens rapport som ble lagt fram for Regjeringen og offentligheten onsdag 4. september 2002 er en bredt anlagt dokumentasjon over de problemstillingene Norge står overfor. For å løse spørsmålet om den framtidige finansieringen av Folketrygden går kommisjonen entydig inn for fondering, men det strekes opp 2 alternativer («veivalg») om hvordan dette skal fungere i praksis:

1.) En offentlig «grunnsikkerhet» eller «garantipensjon» der supplerende tjenestepensjoner tar seg av det reelle nivået («standardsikringen»).

2.) En såkalt «modernisert Folketrygdmodell» med en G i bønn og nye regler for tilleggspensjonene (den variable delen av folketrygden).

Disse alternativene kan tolkes som at den første modellen er en slags ekstrem utgave av Høyres privatiseringsforslag. Den er forøvrig i tråd med FrPs program. Den *reelle* kampen kommer derimot til å stå om innholdet i modell 2.

I tillegg har det vakt oppsikt at Pensjonskommisjonen klart antyder en form for utfasing av AFP-ordningen.

«GARANTIPENSJON»

Den ene hovedretningen er altså en lik statlig basispensjon til alle pensjonister, basert på botid i Norge, og finansiert gjennom generell beskatning. Standard-sikringen i forhold til tidligere inntekt overlates da til tjenestepensjoner i arbeidsforhold og individuelle ordninger: *«Kommisjonen har foreløpig ikke tatt stilling til om slike ordninger bør være frivillige eller obligatoriske for alle yrkesaktive og foretak. Kommisjonen mener at en eventuell gradvis utfasing av tilleggspensjonene i folketrygden bør motsvares av lavere skattenivå.»* (Kommisjonens pressemelding.)

Det synes opplagt at dette scenariet vil medføre lovpålagte og innskuddsbaserte tjenestepensjoner.

«EN MODERNISERT FOLKETRYGD»

Den andre hovedretningen kommisjonen skisserer er en «modernisert folketrygd» med større sammenheng mellom det den enkelte innbetaler i trygdeavgifter og hva som kommer ut igjen i form av tilleggspensjon. *«Pensjonen bør bli proporsjonal med den arbeidsinntekten som den enkelte har gjennom yrkeslivet, opptil et bestemt tak for årsinntekten.»*

Av hensyn til de lavest lønte og de som ikke har opptjent noen pensjon mener kommisjonen at en må øke pensjonen med en garantipensjon som sikrer et

visst minstenivå. Det antydes en ordning med en garantipensjon på størrelsesordenen med dagens minstepensjon.

Dette scenariet medfører videre at *besteårsregelen* ryker. Beregningsgrunnlaget for tilleggspensjonene blir alle ligningsoppgavene, ikke bare de 20 beste. Spesielt kvinnene vil tape på dette. Ettersom det først og fremst er kvinnene som jobber deltid store deler av livet og som tar svangerskapspermisjoner, vil årene med lav lønn trekke gjennomsnittet ned. Det er tydelig at kommisjonen har kalde føtter i forhold til deler av denne problemstillingen: *«Forslaget kan eventuelt kombineres med beregnet pensjonsopptjening ved ulønnet omsorg for egne barn også før 1992.»*

I debatten etter kommisjonens pressekonferanse har det også kommet fram forslag om at kvinnene skal få pensjonspoeng for å føde barn. I tillegg til å dempe noe av de negative utslagene kommisjonens forslag får spesielt for kvinnene, er hensikten med dette forslaget også å bidra til å øke fødselstallet i Norge. (At vi kan få flere hender i arbeid gjennom økt innvandring ser ut til å være et glemt tema i debatten så langt.)

Studentene har også begynt å røre på seg. Studentenes Landsforbund mener at lang studietid fører til tap av pensjonspoeng i forhold til de som går tidlig ut i yrkeslivet. Nå har vel situasjonen hittil vært at en gjennomsnittlig akademiker ikke slites ut så tidlig som arbeidstakere i manuelle yrker (for eksempel omsorgssektoren, tjenesteproletariatet generelt, industri, bygning og transport). Ved bortfall av besteårsregelen har studentene her imidlertid et poeng. Kravet deres peker forøvrig i retning av en generell, garantert samfunnslønn for alle.

FLEKSIBEL PENSJONERING

Pensjonskommisjonen går inn for en fleksibel alderspensjon mellom 62 og 70 år. *«Prinsippet bør være at lang yrkeskarriere og sen pensjonering gir høyere årlig pensjon.»* I praksis betyr dette at AFP-ordningen opphører selv om kommisjonen tar høyde for at det er behov for *«en akseptabel pensjon når en er sliten etter et langt yrkesliv.»* I dag fungerer AFP slik at en selv om en går av ved 62 år utmåles pensjonen som om en hadde fortsatt i arbeidslivet fram til fylte 67. Som generell ordning skal altså dette bli borte.

På toppen av det hele vil kommisjonen gjennomgå særaldersgrensene for bestemte yrkesgrupper. De vil at det skal *«legges til rette for alternative oppgaver»*.

Det er her viktig å merke seg at Pensjonskommisjonen behandler pensjonsre-

formen delvis som en *arbeidsmarkedsreform* uten å reflektere over hvordan arbeidsmarkedet fungerer. En fersk rapport Agderforskning har laget for Arbeids- og administrasjonsdepartementet avdekker for eksempel at press og stress på jobben som følge av underbemanning er en viktig årsak til førtidspensjonering (Klassekampen 6. september 2002). Slike spørsmål ligger utenfor Pensjonskommisjonens mandat. De som tror at dette i stedet vil bli ivaretatt av den kommende revisjonen av Arbeidsmiljøloven kommer nok også til å bli skuffet ...

«FORNYET OFFENTLIG TJENESTEPENSJON»

Pensjonskommisjonen vil *«forenkle samordningen av offentlig tjenstepensjon mot folketrygden. Kommisjonen går inn for at offentlige tjenstepensjoner bør legges opp til å bli mer rendyrket supplerende til en modernisert folketrygd. . Reglene for flytting av opptjent pensjon mellom offentlig og privat sektor bør harmoniseres og forenkles. . Tjenstepensjoner i staten bør fondsbaseres.»* I klar tekst betyr dette at kommisjonen åpner for innskuddsbaserte pensjoner i offentlig sektor med et ytelsesnivå på linje med ordningene i privat sektor.

Her er det således bare tiden og veien for fagforbundene i offentlig sektor. Hvilken oppgave de må fronte fikk vi et forvarsel om allerede i Dagens Næringsliv for 13. september 2002. Arbeiderpartiets nestleder Hill-Marta Solberg uttaler at det er vanskelig å skifte jobb mellom privat og offentlig sektor fordi man har så ulike pensjonsordninger:

«Fordelen for arbeidstakerne ved en harmonisering er muligheten til å flytte mellom sektorene.» «Det er mulig å sikre verdien av pensjonene selv om man ikke beholder bruttoordningen. Problemet er systemforskjellene,» sier Solberg videre.

Hun blir kraftig imøtegått av NTL-leder Turid Lilleheie som *«hadde ventet noe annet fra AP»*. Lilleheie har all grunn til å være skeptisk til «politiske løfter om at en ikke skal få dårligere pensjon». Allerede 14. september kom det en oppfølgingsartikkel i Dagens Næringsliv der det fremgår at Høyre jubler over utspillet til Solberg.

Dette gir *«et godt utgangspunkt for å danne en bred enighet på Stortinget»* for allerede i høst (!) å gi et signal til Pensjonskommisjonen om at tjenstepensjonene for offentlig ansatte må harmoniseres med ordningene i private bedrifter, uttaler Høyre-representant i Finanskomiteen, Heidi Larssen. *«Jeg synes det er modig og riktig. Vi må tørre å ta de ubehagelige diskusjonene om et nytt pensjonssystem,»* sier

Larssen som også får følge av Victor Norman. «*Dette har jo jeg sagt før. Jeg synes det er gledelig at Hill-Marta Solberg deler vårt syn,*» uttaler Arbeids- og administrasjonsministeren.

FONDERING

Pensjonskommisjonen går inn for at det etableres en fondsløsning for deler av Folketrygden med utgangspunkt i Petroleumsfondet og Folketrygdfondet. Noe annet var vel ikke å vente. Hvordan en tenker seg dette i praksis gjenstår å se. I alternativet med garantipensjon mener Pensjonskommisjonen at de private tjenestepensjonene og individuelle pensjonsordninger også skal fondsbaseres. Det kan stilles spørsmålsteget ved om en her tenker seg at deler av landets oljeformue skal privatiseres?

Kampen om pensjonene i SPK er iallefall i full gang. De statsansatte har 220 milliarder kroner til gode i framtidig tjenestepensjon. Dette er i dag ikke fondsbasert, noe Pensjonskommisjonen mener fratår arbeidsgiverne i Staten ansvaret:

«En fondering av Statens PensjonsKasse kan isolert sett bidra til en bevisstgjøring omkring pensjonskostnadene i staten, og det kan fremme statlig sparing generelt.»

(Kommisjonen side 67)

Det er muligens mangel på slik bevisstgjøring som har ført til at for eksempel det nye helseforetaket «Helse Øst» må ut med 850 millioner i ikke-budsjetterte pensjonsutgifter?

Direktør Kasper Holand i SPK er ifølge Dagens Næringsliv (12. september 2002) positiv til forslaget fra kommisjonen. Men SPK har ikke tilstrekkelig egenkompetanse til å forvalte et slikt fond sjøl. «*Derfor vil vi sette ut forvaltningen til profesjonelle miljøer og kjøpe tjenester.*» Dette setter Finansnærings Hovedorganisasjon stor pris på. Disposisjonsretten over de framtidige statspensjonene blir overført til finanskapitalen på lik linje med de fleste tjenestepensjonene i privat sektor.

NIVÅET PÅ PENSJONENE

Ved bortfall av besteårsregelen vil som nevnt spesielt kvinnene bli skadelidende. Mer generelt heter det i rapporten at handlingsregelen «*vil kunne innebære at veksten i pensjonsutgiftene bør begrenses i forhold til hva som følger av et uendret pensjon-*

ssystem.» Konkret foreslår de en innsparing som reduserer nivået på pensjonsutgiftene i 2050 i størrelsesorden 10-20 prosent i forhold til dagens system. En vil

«også gå inn på tiltak som hver for seg og samlet vil kunne lette det økonomiske presset på pensjonssystemet og økonomien forøvrig. Flere av disse tiltakene vil framstå som «upopulære», men likevel nødvendige å ha med i en helhetlig diskusjon om pensjonssystemet.»

(Rapporten side 52)

Et av tiltakene kommisjonen vurderer er å oppheve (deler av) de gunstige skattereglene for pensjonsinntekter. Et annet tiltak er den svenske modellen med delingstall, det vil si at pensjonen reduseres dersom forventet levealder i vedkommende årskull øker.

«Dagens barn, unge og 20- til 40-åringer vil leve lenger og må derfor jobbe mellom ett og tre år lenger for å få samme pensjon som dagens 60-åringer. Ellers bør de få pensjonskutt.»

Slik oppsummerer Dagens Næringsliv Pensjonskommisjonens tankegang på dette området (5. september 2002).

Disse drøftelsene Pensjonskommisjonen legger opp til understreker bare poenget med at en av de viktigste hensiktene med pensjonsreformen er å *redusere utgiftene til Folketrygden*. Det bekrefter vår antakelse av at dersom vi ikke greier å reise en sterk nok motstandsfront står arbeiderklassen i Norge overfor et historisk nederlag, en varig svekkelse av våre rettigheter.

For *kvinnene* betyr disse forslagene at de står foran et nytt backlash. Effekten som den økte yrkesdeltakelsen ellers ville få for størrelsen på pensjonene kommer til å bli kraftig dempet. Dette vil isåfall reversere betydningen av økt økonomisk uavhengighet av mennene. Den kommende «pensjonsreformen» er m.a.o. en stor utfordring for kvinnebevegelsen.

ENSTEMMIGHET?

Så langt framstår kommisjonens rapport som en enstemmig utredning. Deltakerne tar ingen dissens, heller ikke SVs representant. Nå skal det sies at utredningen er preget mest av å reise problemstillingene heller enn å trekke basante slutninger. Sann sett fungerer dette pent i retning av konsensus. Spørsmålet blir jo om dette holder når kommisjonen etterhvert skal finsikte sine anbefalinger.

DEL IV: Venstresidas alternativ

Rapporten fra Pensjonskommissjonen dokumenterer med all tydelighet at arbeiderklassen i Norge står overfor en voldsom offensiv mot velferdsgodene. Vi vil få store vansker med å føre en effektiv kamp for å endre denne situasjonen dersom vi ikke utvikler en sterk *kunnskapsbase*. Folk må vite hva disse tingene faktisk betyr, og da må vi utforme både muntlig og skriftlig informasjon som er lett å forstå. I første omgang dreier dette seg om grundig opplæring av tillitsvalgte i fagbevegelsen spesielt og politiske aktivister generelt.

I neste omgang dreier dette seg om å bygge en bred folkelig motstandsfront som tar utgangspunkt i noen hovedlinjer. Vi har (forhåpentligvis) tida fram til kommunevalget på oss. 1. mai 2003 kan for eksempel bli en viktig merkedag.

NOEN HOVEDLINJER

Prinsipielt må venstresidas alternativ være fortsatt satsing på Folketrygden og ytelsesbaserte pensjonsordninger. *Hovedparolen må være at pensjon er et offentlig og ikke privat ansvar!*

IKKE TARIFFKRAV

Gjennom det som ble oppnådd innenfor bussoverenskomsten ser vi at det å reise tjenestepensjon som tariffkrav for resten av privat sektor har blitt et tveegget sverd. Borgerskapet ønsker å dreie hele pensjonsspørsmålet over i en markedsliberalistisk retning og la finansmarkedet ta over ansvaret for våre pensjoner. De vil ha hele folket «på Børs».

Vårt prinsipielle krav må i stedet være at det skal settes av så mye av verdiskapninga hvert år at alle trygdede kan få et rimelig utkomme gjennom Folketrygden. Subsidiært (taktisk) kan vi støtte APs forslag om fondering.

INGEN REDUKSJON AV TRYGDEN!

Vi godtar ingen senking av det norske trygdenivået slik IMF og OECD anbefaler! I stedet er det mange grupper som har behov for å få økt folketrygdens satser, blant annet innvandrerne og deltidsarbeidende kvinner. Et forsvar av dagens trygdesystem burde være det minste vi kan forlange av Stortinget. Besteårsregelen må beholdes. Det samme gjelder kravet om å opprettholde skattefordelene på pensjonsinntekter.

INGEN SVEKKELSE AV AFP-ORDNINGEN!

Arbejderklassen i Norge kan ikke godta noen svekkelse av AFP. Innføringen av Avtalefestet Pensjon har vært en merkesak for fagbevegelsen. AFP skulle sikre at samfunnets slitere kunne trekke seg ut av arbeidslivet med verdighet og uten å tape penger. Spekulative førtidspensjonsordninger med A-trygd skulle opphøre, og det skulle heller ikke lengre være nødvendig med lang og byråkratisk saksbehandling for å få innvilget uføretrygd.

Også for «bedriften Norge» der store deler av næringslivet har vært i omfattende omstillingsprosesser har en sett på AFP som en hensiktsmessig ordning. Men nå trengs arbeidskrafta igjen og da skal de som ikke lenger holder ut med slitaseskader og tretthet straffes på pungen for å være tvunget til å gi opp yrkeskarrieren. Det er neppe noen av de som foreslår disse tiltakene som har stått i manuelt arbeid hele livet! Fjerning av AFP vil bare føre til at antall nye uføretrygdede igjen skyter i været. Så skal vel de også få redusert trygdenivået sitt samtidig for å unngå dette?

STYRK G-EN!

Et av de mest sentrale kravene i forbindelse med Folketrygden er en kraftig økning av G-en og fremtidig regulering i tråd med pris- og lønnsutviklingen. RVs prinsipielle syn bør være at G-ens andel av trygdeytelsen blir mye større enn de relative tilleggspensjonene. Dagens 1:2-forhold bør snus på hodet.

Dersom G-en heves til for eksempel 150.000 kroner (pr. 01.05.02 er G-en på 54.170 kroner) vil blant andre kvinnene og innvanderne komme mye bedre ut enn med dagens regelverk. En slik heving vil altså medføre at forskjellene i pensjonsnivå på grunn av ulik lønn og tjenestetid i yrkesaktiv alder får mindre betydning. Problemet med «minstepensjoner» blir borte. Fordelingen av velferdsgoder i befolkningen blir jevnere. I tillegg kan regelverket forenkles og bli lettere å forstå.

NEI TIL «GARANTIPENSJON» – FORENKLING AV FOLKETRYGDEN

Kommisjonens ene alternativ med en statlig garantipensjon og resten av trygden som hel- eller delprivatiserte ytelser må avvises blankt. En modernisert og forenklet Folketrygd som bygger på dagens prinsipper og tankegang er i stedet veien å gå. *Men det må være arbeidstakerne og trygdemottakerne* som legger premissene for en slik pensjonsreform og ikke tilbyderne av pensjonsforsikringer!

En dekningsgrad på to tredjedeler av lønnsnivået for de fleste normale inntekts-

gruppene, la oss si opp til 400.000 kroner, bør kunne samle brei støtte. Bortsett fra de rike og absolutt høytlønte ville behovet for tjenestepensjoner da bortfalle. De rike kan eventuelt tegne egen pensjonsforsikring privat. Med en G på 150.000 som foreslått foran ville tilleggspensjonene her utgjøre maksimalt rundt 115.000 kroner. Dette er den solidariske modellen i tråd med de opprinnelige intensjonene bak Folketrygden. Men det er altså det motsatte av hva Pensjonskommisjonen foreslår med en «pensjon som står mer direkte i forhold til tidligere inntekt».

INGEN STORTINGSBEHANDLING FØR 2005!

På kort sikt er det viktigste spørsmålet å unngå at Pensjonskommisjonens innstilling blir ferdigbehandlet i innværende Stortingsperiode.

Det er en akutt fare for at det nåværende Stortingsflertallet kan finne på å delprivatisere Folketrygden før neste Stortingsvalg. Dersom Pensjonskommisjonen får innstillinga si ferdig før kommunevalget 2003 vil valgkampen sjølsagt dreie seg mye om dette spørsmålet, men det er på Stortinget vedtakene skal fattes. Her har venstresida en opplagt interesse av enhet med Arbeiderpartiet. Hvis Stoltenberg er en klok mann gjør han forsvaret av Folketrygden til valgkampsak for AP. Hvor trolig dette er, er en annen sak. Halvard Bakkes utspill i Dagsavisen (se side 41) lover ikke godt.

AP på sin side går altså inn for å fondere Folketrygden gjennom å øremerke Oljefondet til dette formål. En eller annen form for fondering av tilleggspensjonene ser ut til å være uunngåelig. Men dette må forutsette fra vår side at «handlingsregelen» oppheves. APs strategi har nemlig også en «skjult agenda». Dersom Oljefondet omdøpes til «Pensjonsfondet» blir det umulig for FrP (og RV!) å bruke oljepengene til å saldere alle gode formål som staten burde foreta. Fra høyresida er APs fonderingsforslag faktisk blitt kritisert for egentlig å bare være et «*bokføringstriks*»!

Det er med andre ord all grunn til å være skeptisk i denne sammenheng, men *det viktigste er å unngå at Folketrygden blir privatisert!* Skal vi unngå dette må det vinnes et Stortingsflertall mot dette. Det er en stor oppgave, men den er mulig å vinne hvis dette blir hovedspørsmålet i valgkampen i 2005. Folk flest er skeptiske til at det offentlige gir opp ansvaret for alderspensjonene. Det blir også enklere å slåss mot den statlige norske imperialismen dersom en samlet venstreside først har slått høyrekreftene på hovedspørsmålet.

Forsvar KLP

Det pågår for tiden en retts sak om Kommunene skal ha rett til å gå ut av KLP til fordel for andre og billigere forsikrings selskaper. Det er de ansatte som forsøker å sette ned foten for dette. Dersom kommunene skulle vinne denne retts saken vil det ikke bare bety en svekkelse av de ansattes pensjons rettigheter. På sikt kan det bety at kvinner og eldre vil få større vansker med å få jobb i Kommune-Norge. Yngre og mannlig arbeidskraft er i utgangspunktet billigere å forsikre hos de øvrige selskapene.

KLP har forøvrig tapt store penger på aksjer under kursfallet i 2000-2001. De ansatte taper ikke pensjon på dette grunnlaget så lenge den er avtalefestet (ytelsesbasert). Men økte utgifter til pensjons utbetalinger vil måtte medføre at kommunene må spare inn midler på *andre* oppgaver.

PRIVATISERING OG TVUNGEN SPARING?

Det er nå forslag om å gjøre om KLP til A/S. En forventet vekst i pensjonsfondene fra 100 til 160 milliarder kroner de neste årene krever ny egenkapital. Ved en AS- ifisering kan de 350 eier-kommunene selge sine aksjer og privat finans kapital ta over. Det er stor fare for at den elendige situasjonen i norsk kommune økonomi gjør dette like fristende som det pågående kraftsalget.

KS sendte i sommer ut pålegg til kommunene om ytterligere avsetninger til pensjonsfondene og KLP. Begrunnelsen er at pensjonsforpliktelsene øker sterkt samt de tapene KLP har lidd på uheldige penge plasseringer de siste årene. KLP krever 3,5 milliarder kroner i ekstra innbetaling fra kommunene for å bygge opp igjen tapt «bufferkapital». Dette beløpet kommer i tillegg til de 3 milliardene kommunene måtte betale inn ekstra høsten 2001 på grunn av fallet på aksje markedet etter 11. september. Denne tvangssparingen fører til at andre oppgaver for kommunene blir skadelidende.

DE ANSATTE SOM REDNINGSKORPS?

Kommuneforbundets leder Jan Davidsen antyder ifølge Dagbladet for 28. august 2002 at de nå vurderer å la medlemmene betale for å unngå privatisering av KLP. Hvis de ansatte øker sin premie innbetaling fra 2 til 3 prosent (2-3000 kroner i året) vil dette dempe behovet for å skaffe selskapet ny egenkapital.

Prinsipielt er dette en farlig tankegang; det åpner for at arbeidstakerne skal betale sine framtidige pensjoner to ganger dersom pensjonsfondene taper pengene sine på Børsen.

ET ALTERNATIVT PRINSIPIELT SYN

I et forslag RV-representant Torstein Dahle har reist i Komite for finans og næring i Bergen kommune per 19. juni 2002 heter det blant annet:

«Bystyret vil påpeke at kommunene er i en helt annen situasjon enn private bedrifter når det gjelder pensjonsforpliktelser. Bedrifter kan gå konkurs, men det kan ikke kommuner. Kommunene ligner i så måte mer på staten, idet de er en del av den offentlige forvaltning.

Staten har ikke pålagt seg selv plikt til å fondsbasere pensjonsforpliktelsene overfor sine ansatte (jfr. reglene for Statens Pensjonskasse). Det finnes ingen fornuftig grunn til at kommunene skal være pålagt en slik plikt.

En helt sentral begrunnelse for å opprettholde og innskjerpe krav om fondsbasering av kommunenes pensjonsforpliktelser, er at kommunale pensjonskasser dermed underlegges like krevende regelverk som de private livs- og pensjonsforsikringselskapene har. Da blir de konkurransemessig likestilt, og dermed ligger det til rette for privatisering av kommunenes pensjonsdekning.»

Vedlegg: Utkast til nytt Arbeidsprogram for Rød Valgallianse

Utfordringene for RV består i å formulere både et maksimumsprogram der vårt prinsipielle syn kommer til uttrykk og et handlingsprogram som gjør at vi kan spille på lag med resten av fronten i den akutte kampen for å redde Folketrygden fra privatisering. En mulig måte å formulere dette på er som følger:

EN PENSJONSREFORM FOR FOLK FLEST!

Rød Valgallianse mener at det er det offentliges oppgave å sørge for folks leve-kår som pensjonister. Folketrygden kan ikke overlates til børsspekulantene. RV vil derfor gå imot enhver privatisering av Folketrygden og vi vil bekjempe overgang til innskuddsbaserte tjenstepensjoner i stedet for dagens ytelsesbaserte ordning.

Med en ytelsesbasert ordning menes at trygden/pensjonen måles i forhold til tidligere lønnsinntekt. Rød Valgallianse vil opprettholde dette prinsippet, men styrke Folketrygdens Grunnbeløp (G-en) slik at antall år i arbeidslivet og tidligere inntekt får mindre vekt. Behovet for tjenstepensjon i arbeidslivet vil dermed bli mindre. De høytlønte og rike kan eventuelt fortsatt sikre seg med private pensjonsforsikringer. RV går klart imot Pensjonskommissjonens ene alternativ med en statlig «garantipensjon» der pensjonistenes reelle kjøpekraft avgjøres av innskuddsbaserte tjenstepensjoner og individuelle investeringsvalg.

RV VIL ARBEIDE FOR:

- å heve G-en til 150.000 kroner G-en må indeksreguleres hvert år i takt med pris- og lønnsstigningen.
- at inntekter opp til 400.000 skal ha en pensjonsdekning på 2/3 ved full opp-teningstid (30 år)
- at ordningen med pensjonspoeng for omsorgsarbeid gis tilbakevirkende kraft
- kjønns- og aldersnøytrale premier i pensjonsforsikringer
- full G for alle med minst 10 års botid i Norge
- ingen svekkelse av AFP-ordningen!

Pensjon er et offentlig, det vil si statens ansvar. Rød Valgallianses prinsipielle syn er at alle trygder skal betales over skatteseddelen. Oppspart kapital og virksomheten i KLP og Statens Pensjonskasse kan overføres til Rikstrygdeverket. Kommunene vil dermed slippe den økonomiske belastningen med fondsavsetninger til framtidige pensjoner. For arbeidsgiversiden burde det også være likegyldig om avsetninger til de ansattes pensjoner betales som skatt eller forsikringspremie.

Ved en eventuell «fondering» av Folketrygden vil RV slåss for at Oljefondet og Folketrygdfondet skal investeres i ny verdiskapning og infrastruktur i Norge. Norske pensjoner må ikke baseres på utsvetting av befolkningen i fattige land. RV går inn for at «pensjonsreformen» ikke behandles av Stortinget før etter valget i 2005. Vi avviser ideen om et «nasjonalt konsensus» bak ryggen på folk.

TOM SIDE

TOM SIDE

TOM SIDE

TOM SIDE



RV-hefte, nr 3 2002
25 kroner